

SOCIETATEA DE MÂINE

CUPRINSUL:

- 32 et 25 x 1/2*
- Probleme sociale: 150 ani dela martiriul revoluționarilor din munții Apuseni** **Horia Trandafir**
Urmările răscoalei: patenta din 1785 **Ion Lupaș**
Spre satul de mâine **Petru Suci**
Realități etnografice și folcloristice **Ion Chelcea**
- Figuri reprezentative: Președintele Masaryk** **Ion Clopoțel**
Profesorul Constantin Nottara **A. P. Bănuț**
- Actualități: Documentele revoluției lui Horia** **Horia Trandafir**
- Ardealul vechiu: Marele proces de presă al memorandumului** **Ion Clopoțel**
- Probleme economice: Italia într'al 4-lea an de criză** **Virgil Birou**
- Pagini literare: Cărți și măștișoare** **Bogdan Amaru**
Pâinea (schită) **George Acsinteanu**
Noapte, O singură iubire **Al. Iacobescu**
Cununie, Tulnic (versuri) **V. Copilu-Chiatră**
- Discuții și recenzii: Cexar Petrescu: Dumineca orbilor.— Ion Agârbiceanu: Răboiul lui Sf. Petru** **Ion Tomuța**
- Cronici culturale și artistice: Teatrul în U. R. S. S.** **Pavel Mureșeanu**
- Fapte, idei, observațiuni: Revoluția lui Horia.— Desființarea claselor sociale.— Rânduri mișcătoare.— A treia putere.— Soarta scriitorului.— Amintirea lui Vasile Goldiș.— Diversiuni politicianiste.— Independența intelectualului** **Redacția**
- Coperta: Sămănătorii** **Nicolae Cristea**

Director: ION CLOPOTEL

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:
BUCUREȘTI 2, aviator Muntenescu 48
TELEFON 3-91 92

APARE LUNAR
UN EXEMPLAR: 30 LEI

ANUL XII

București, Februarie 1935

No 2

ABONAMENT ANUAL:

Autorități, birouri, bănci . 1500 L
Societăți culturale, școli . . 1000 L
Liber-profesioniști 600 L
Funcț., studenți, muncitori . 500 L

In streinătate: dublu

Abonamentele se plătesc anticipat

©B.C.U. Cluj

Fondată 1823

Distincțiunea cea mai înaltă: Diplomă de onoare: BARCELONA 1929

CAPITAL SOCIAL LEI 192.000.000

Fabricile de postav și țesături de modă din Brașov

Wilhelm Scherg & Cie s. a.

recomandă cu prețuri moderate produsele lor apreciate de:

stofe de modă pentru domni și doamne

în privința execuției lor excelente, de primă clasă, nu rămân în nici un fel în urma celor mai bune produse streine

Depozite proprii de desfacere:

BRAȘOV: Piața Libertății — CLUJ: Piața Unirii — GALAȚI: Str. Domnească, 1 — TIMIȘOARA: Str. Alba Iulia

Impozitul profesional al scriitorilor

No. 330.451 din 30 Ianuarie 1935.

Cu ordinul circular Nr. 208.841 din 17 Octombrie 1934, se fixaseră modalitățile de plată ale impozitului profesional, datorat de către scriitorii care-și vând drepturile către editori.

Intrucât regimul acesta a provocat protestul Societății Scriitorilor Români, Ministerul revine asupra dispozițiilor ordinului circular citat și dispune ca pentru veniturile realizate de către scriitori, să se aplice în totul prevederile de sub art. 48—50 din legea contribuțiilor directe.

Prin urmare, aceste venituri, potrivit art. 48 al. 3, vor fi taxate cu cota de 5% pentru Stat și cotele adiționale respective.

Pentru aceasta, categoria de contribuabili în cauză, **este obligată a da declarații de venituri realizate, conform art. 52, în termenul legal, prelungit pentru anul în curs, conform ordinului circular Nr. 327.212 din 29 Ianuarie 1935, până la 15 Februarie 1935.**

Pe baza declarațiilor date, instanțele anuale vor proceda la impunere, ținând însă seamă și de dispozițiile art. 50 din legea contribuțiilor directe aplicabile liber profesioniștilor, potrivit cărora se apără de impunere fără alte justificări $\frac{1}{3}$ din totalul brut al venitului, reprezentând cheltueli strict necesare pentru obținerea aceluși venit.

În cazurile în care se face dovada, că aceste cheltueli sunt mai mari de o treime, se vor scade cheltuelile reale.

Instanțele de impunere vor stabili, dacă contribuabilul este în primii ani de exercitare a profesiei de scriitor, în care caz, dacă impunerea s'a așezat eventual la minimal în funcție de valoarea locativă a locuinței și pe baza tabloului dela art. 50; instanțele vor acorda și reducerile de $\frac{1}{3}$ și $\frac{1}{2}$ din impozitele minimale, după cum contribuabilul este în primii trei ani de exercițiu al profesiei, sau în cei doi ani următori.

Deasemenea instanțele vor ține seamă cu această ocazie și de situația familială a celor impozabili, acordând și reducerea de $\frac{1}{3}$ a valorii locative contribuabililor cari au sub îngrijirea lor mai mult de 3 copii minori.

Veți aduce imediat dispozițiile acestea la cunoștința organelor de constatare, care urmează a fi mai dinainte pregătite, de felul cum vor trebui să procedeze atunci când vor activa în instanțele de impunere.

„SOCIETATEA DE MĂINE“

Cont la CEC no 1218

IN ATENȚIUNEA ABONAȚILOR

„SOCIETATEA DE MĂINE“

Cont la CEC no 1218

Abonații revistei noastre au de azi înainte înlesnirea de a plăti abonamentul prin oficiile poștale, vărsând suma pentru contul la CEC (Casa Națională de Economii și Cecuri poștale) no 1218.

Cereți buletinul serviciului Cecuri la orice oficiu P. T. T. din țară și remiteți suma.

Administrația revistei „Societatea de mâine“ s'a aprovizionat de altfel cu un număr îndestulător de buletine-recepise pe care le expediază în mod gratuit tuturor abonaților, noi fiind astfel siguri de râvna și diligența tuturor cititorilor de a ne remite imediat banii creindu-ne capacitatea promptă de aparițiune în cele mai bune condițiuni în anul al 12-lea de existență! Prin tehnica aceasta perfectă, taxele de remitere scad în mod simțitor! Sunt garantate de asemenea promptitudinea și siguranța deplină a înregistrării sumelor plătite!

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SOCIALĂ CULTURALĂ

150 ani dela martiriul revoluționarilor din Munții Apuseni

Strămoșii Moților noștri din Munții Apuseni au declarat războiul domnilor feudali, au trecut prin foc și sabie timp de șase săptămâni — dela 31 Octombrie până la 14 Decembrie 1784 — vastul teritoriu dintre Murăș, Someș și Crișuri, au pretins pământ și egalitate pentru toți în drepturi și sarcini. În mod instinctiv au fost antemergătorii ideilor revoluțiunii franceze ce izbucnia peste 5 ani.

Oricât de scurtă a fost revoluția țăranilor români de atunci, ea a produs o sguđuire extraordinară și a dat în vileag profundele cauze sociale cari au deslăntuit-o și au justificat-o.

Spontana alergare sub steagul revoluționar, ridicarea întregii colectivități țărănești ca un singur om împotriva asupritorilor, voința unanimă de jertfă au constituit forța imensă a revoluției acesteia extrem de caracteristice. Cei trei capi: Horia, Cloșca și Crișan erau țărani simpli, săraci, însă oțeliți în suferință și gata de rezistență. Horia îndeosebi n'avea nici o avere, părăsise casa și familia și se consacrase exclusiv cauzei obștești. Incepând cu anul 1779 a făcut patru drumuri la împăratul Iosif II care l-a și primit în trei rânduri în audiență asigurându-l, că va face dreptate iobagilor și că nici el n'are la inimă pe nobilii încăpăținați și hrăpăreți.

Exista îndeosebi o întreită inegalitate de condiție omenească pentru acelaș om de jos: a) cine ajungea ostaș al împăratului în regimentele de grănițeri, era om liber, scutit de robotă; b) pe domeniile statului soarta era deasemeni mai suportabilă; c) pe moșiile particulare ale grofilor însă era rău de tot, căci corvezile nu mai conțeau, iar orice protest era înăbușit prin bătaie până la 100 toiaģe.

Când prin Iulie-August 1784 autoritatea militară din Sibiu a ordonat un recensământ ostășesc, țărănimea din munți a alergat în mase spre Alba-Iulia pentru a se înscrie în armata grănițerească; mai bine de 81 sate din județele Alba, Zarand, Hunedoara, Cetatea de Baltă și Turda și-au manifestat dorința înrolării sub arme, iar întorși spre casă manifestanții chiuiau cât îi lua gura, se laudau că împart averile nemeșilor și purtau în vârfuri de prăjini pânze roșii ca steag.

Domnii feudali înspăimântați au denunțat guvernatorului Bruckenthal starea periculoasă de spirite. Astfel a fost suspendat recensământul militar, producându-se o nemaipomenită indignare în munți.

În asemenea împrejurări a fost deajuns o scântee, pentruca să se desvolte vâlvătaia fără margini.

Robii gliei, siliți să facă atâtea zile pe săptămână robotă, să răscumpere în bani partea atribuită din produsele lor în favoarea feudalului, să nu se poată aproviziona în mod liber cu nimic decât prin administrația de moșie, să nu fie capabili să articuleze nici o reclamație pentrucă erau globiți și bătuiți cu toiaģe, negăsind niciodată dreptate la dregători, stânjeniți până în cele mai elementare drepturi omenești de mariaj și de libertate religioasă, osândiți la privațiuni înfinite, — își mai puteau purta destinul? O nădejde mai aveau în împăratul Iosif care deșteptase în ei mari nădejdi în cele două călătorii (1773 și 1783) luând direct din mâinile lor cereri în număr de 19.000; ofițerii împăratului se însărcinaseră adesea să le culeagă plângerile peste capul autorităților civile. Horia, Cloșca și Crișan au deslăntuit revoluția în numele împăratului.

Nenorocitul de împărat, angajat în războaie într'alte părți, sabotat de administrațiunea grofilor și impresionat de revoluția chiar a celor pe cari îi iubia dintr'un sentiment declarat uman, a trebuit să înăbușe răscoala.

Când gloatele revoluționare s'au găsit față în față cu oastea chiar a împăratului — zăpăceala le-a derutat. Ele credeau, că nu li se vor împotrivi decât grofii. Deci au cruțat toate averile fiscului împărătesc dela Abrud și Zlatna. Și repede au căzut în cursa tratativelor cari au dat răģaz trupelor să pătrundă pe nesimțite prin văile munților împresurându-i.

Armata a mai procedat și prin mijloace spirituale extrem de rafinate: a silit chiar pe episcopi să premeargă și să împăciuiască promițând, că acei cari vor părăsi lupta și se vor întoarce la vetrele lor — nu vor păți nimic. În ziua de 14 Decembrie însuș Horia îndemna cetele să se împrăștie. Iar el apuca împreună cu Cloșca și câțiva devotați nepătrunsele drumuri ale codrilor seculari. Lacomi de premiul de câte 300 galbini, tot numai niște țărani s'au găsit cari să le ia urma și să-i descopere în 27 Decembrie pe muntele Drăgoeasa.

Înăbușirea răscoalei a însemnat oare biruința exclusivă a clasei feudale? Nu! Nici o revoltă și nici un războiu n'a rămas fără urmări adânci. Chiar când răscoalele au fost înecate în sânge, în soarta mulțimilor au intervenit schimbări esențiale în spre mai bine. Nici o jertfă n'a fost zadarnică.

Prigonirile sălbatice ale domnilor de pământ au continuat câteva luni. Însă la 10 Iulie 1785 împăratul, convins de provocațiunile nobilimii, a publicat patenta prin care desființa iobăgia. Firește, o desființare foarte problematică. Pentru că robia era încheată într'un sistem savant care nu putea fi — nu suprimat, dar nici cel puțin clătinat în fundamentele ei nemiloase. Nici revoluția dela 1848, nici războiul mondial n'au reușit să sfarme cu desăvârșire sistemul forțelor opresoare.

Și cum va putea fi comemorată în chip onest oare revoluția, ai cărei eroi populari Horia, Cloșca și Crișan au sfârșit pe roată în 28 Februarie 1785, decât interesându-ne de aproape de viața maselor necăjite și silindu-ne să vindecăm rănilor sociale adânci cari mai supurează? Revisa «Societatea de mâine» își pune metodic chestiunile acestea, prin cercetare la fața locului, prin studii documentate, prin apelul la toate luminile științelor sociale. Problema satului românesc e pusă chiar în numărul de față cu o amploare deosebită.

Astfel înțelegem să evocăm memoria celor ce și-au găsit tragicul sfârșit dela 1785, însă cari prin moartea lor... au ucis moartea tiranică și au anunțat zorii Invierii ce va să vină.

HORIA TRANDAFIR

URMARILE RASCOALEI DIN 1784

Patenta Împăratului Iosif II

Împăratul Iosif nu dăduse uitării dispozițiunea luată la Sibiu în vara anului 1783 de a desființa iobăgia și în Transilvania. Intențiunile lui, în privința aceasta, întâmpinau însă rezistența consilierilor dela cancelaria aulică ungară-transilvană din Viena. Întrebându-i la 24 Mai 1785, pentru ce nu au publicat dispozițiile împărătești în așa fel, încât să fi putut ajunge la cunoștința tuturor celor interesați, deci și la a iobagilor, acești consilieri s'au silit a se justifica spunând că în Ungaria și în Transilvania nu ar fi fost obiceiul să se publice patente împărătești, ci dispozițiile luate din partea Coroanei se comunicau autorităților administrative, rămânând în sarcina acestora a le răspândi mai departe «prin circulare proprii».

Citind referatul, Iosif dispune însă la 10 Iulie 1785 următoarele: «Pentru a lămurii pe țărani cu atât mai sigur asupra drepturilor, ce li se cuvin, ordonanțele mele privitoare la chestiunea aceasta vor fi tipărite în patente formale și traduse în toate limbile țării, iar după ce vor avea prealabila mea aprobare, vor fi publicate aceste patente, ca să ajungă la cunoștința tuturor. Spre a înălțura din capul locului orice nedumerire, se va spune lămurit în aceste patente că: a) țărani trebuie să fie supuși (iobagi) domnilor feudali numai în măsură, în care aceștia sunt supuși regelui, nici decum mai mult; b) că în ce privește libertatea lor de a se muta, trebuie respectată din cuvânt în cuvânt dispoziția art. 26—30 din anul 1547 (prin care se restituise țăranilor libertatea aceasta cu motivarea, că nimic n'a adus Ungariei pagubă mai mare decât asuprirea țăranilor, «strigătul cărora s'a înălțat spre cer înaintea feții lui Dumnezeu»); c) cu privire la proprietate trebuie înnoite și reproduce cu de-amănuntul dispozițiile Tripartitului (Partea III. art. 29—30), care în anume cazuri încuviințează țăranilor dreptul de a-și desemna și alți moștenitori, dacă nu au copii; d) trebuie a se spune lămurit, că în viitor nu se mai admit procesele pentru redobândirea libertății. De altfel să fie îndrumat stăruitor guvernul (transilvan) a

termina cât mai repede lucrările pentru reguțațiunea urbanială, cu adausul că, în ce privește numărul zilelor de robotă, să se țină seamă de art. 16 din anul 1514 și de art. 11 din 1553 (prin acela fuseseră fixate 52 zile de robotă pe an, prin aceasta 40 de zile).

Potrivit cu aceste dispozițiuni ale împăratului Iosif II a fost publicată la 22 August 1785 patenta pentru desființarea iobăgiei în Transilvania, din al cărei text românesc publicat atunci cu slove chirilice și răspândit în largă măsură, ca să poată ajunge și la cunoștința iobagilor, merită a fi reproduse aci următoarele alineate:

«Pentru acest sfârșit dar voim și poruncim, ca acestea Punturi ce urmează legi de obște să fie, și spre a tuturor cunoștința de obște și îndreptare, în toate locurile să se vestească:

Intâi. Soartea iobăgească, încât aceea pe coloni până acuma supt vecinică supunere și de un loc legați îi ținea, de aici înainte de tot o stricăm și o ștergem, nici voim ca numirea: iobăgiu întru această înțelegere mai mult să se pomenească, și pentru aceea pe toți și pe fiecare coloni, ori de ce neam sau religie vor fi, încatu-i despre fețele sau capetele sale, numim a fi de aci înainte *oameni de umblare slobodă*, și poruncim ca pretutindenea ca aceeași să se aibă și să se cunoască; mai ales că și legea firei și folosul bunului de obște acestaș îndeamnă și pofteste; de unde urmează, că pentru aceasta trebuie să înceteze toate legiurile despre răscumpărarea libertății sau a Slobozeniei.

«*A doua.* Voim a fi slobod fieștecărui colon după plăcerea sa, încă și fără voia Domnului locului, a se căsători, în învățături și științe a se deprinde, a învăța meșterii și meșteșuguri și cu acestea sau acelea în tot locul a putea trăi și a se câștiga».

«*A cincea.* Pentru ca mai bine să fie întărită apărarea

colonilor intru cele, ce stăpănesc ei, milostivește rânduim, ca încă nici de pe vatra au sessia colonească, sau orice alte fonduri ale sale, fără legiuită și destulă pricină, și fără mainaintea cunoașterea comitatului său, ei sau oricine moșteni ai lor, să nu se poată scoate afară sau turbura, ci în pacinica și nengăimăcita moștenire acelora pururea să se lase, și nici dintr'un loc sau comitat la altul fără voia lor să se strămute.

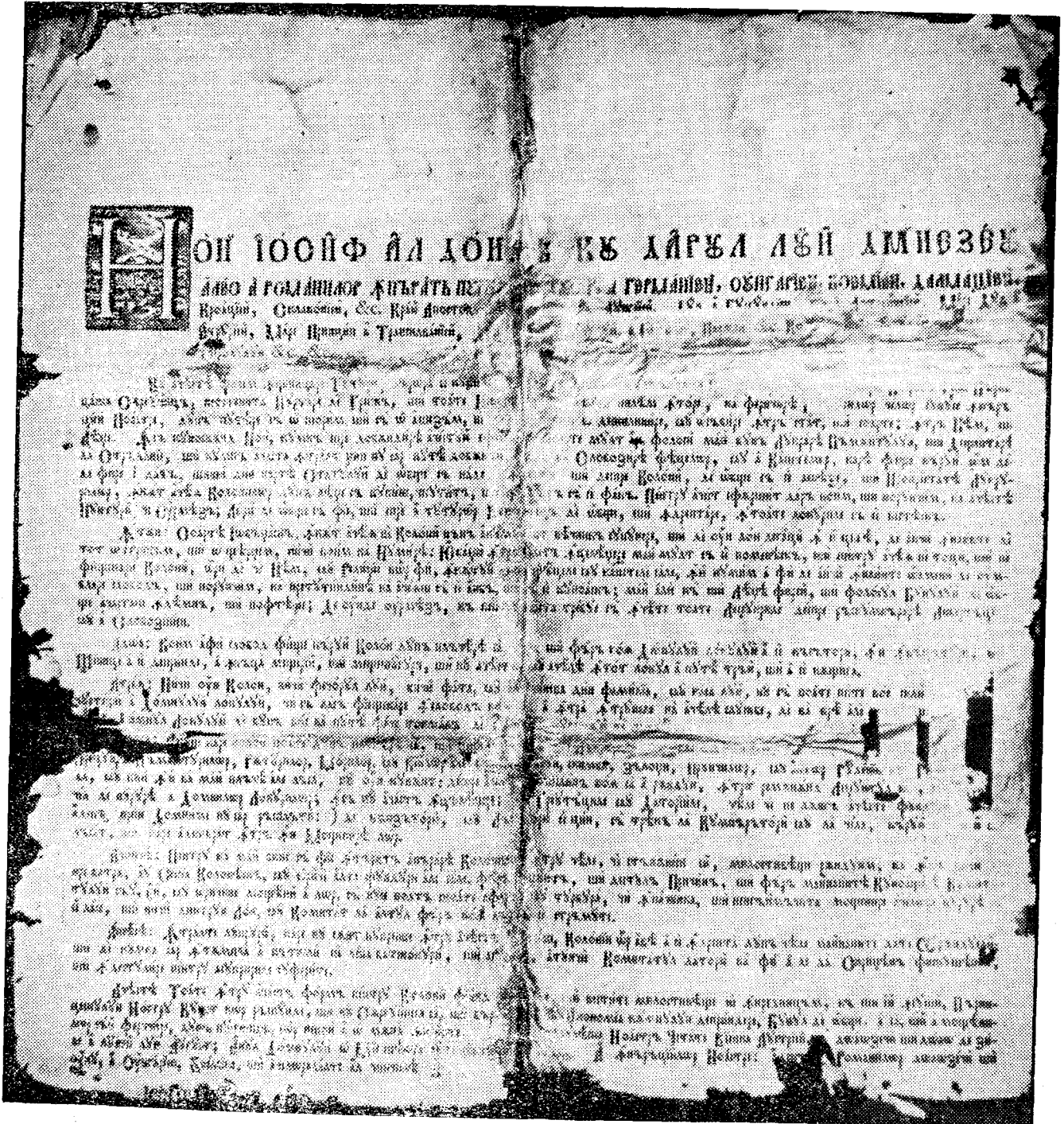
«A șasea, Intr'alte lucruri, care nu sunt cuprinse intru aceste Ponturi, colonii or avea a se îndrepta după cele mainainte date orânduiei — și de cumva s'ar întâmpla a pătimi ei ceva batjocuri și asupriri, atunci Comitatul

datoriu va fi a le da sprigeană fiscușească și îndestulare pentru asupriri suferite».

De încheiere exprima Iosif speranța că «părințescului său cuget» vor înțelege și țărani să răspundă cu sâr-guință și cu «bărbăteasca în economia câmpului deprinde-re, bunul de obște, a sa și a moșteanilor săi fericire, după putință, vor nevoi a o mâna înainte».

Cu sângele mucenicesc al celor sacrificați în cursul răscoalei din Munții Apuseni a fost deci pecetluită cea dintâi răscompărare a țăranilor ardeleni din jugul robiei seculare.

ION LUPAȘ

Spre satul de mâine

Suntem un neam de plugari. Așa ne arată alcătuirea noastră socială. Așa ne fixează recensământul din 1930. Acesta împărțește populația în rurală și urbană. Avem: populație rurală 82,7% și populație urbană 17,3%.

La populația rurală trebuie făcută o corectură. Prin aceasta numărul plugarilor crește simțitor. La orașe, mai ales în cele de provincie, sunt o mulțime de urbani cu îndeletniciri rurale. Sunt plugari domiciliați la orașe. La noi în Ardeal aproape 60% din populația urbană românească sunt plugari. În felul acesta putem spune, că 90% din Românii din Ardeal sunt țărani plugari. Numai 10% aparțin celorlalte clase.

În general se poate spune, că 85% din populația românească a acestei țări sunt țărani ca îndeletnicire.

Avem structura socială anormală. Putem afirma cu toată hotărârea, că suntem un neam infirm. Nu avem osatura socială încheată. Nu avem suportul claselor sociale echilibrate. Sus o subțire pătură intelectuală. Jos o foarte numeroasă masă țărănească, incultă și dezorientată. Suntem un neam cu reale aptitudini spirituale, dar numai cu embrionare începuturi culturale. La sate e dominante incultura, iar la orașe un spirit de distrugere și de anarhie.

Neamul nostru e structural fragil. Nici suflet de dârză și conștientă rezistență. Nici forța economică de reală, de cuceritoare manifestare. Suntem un neam de suspendați. Clădirea noastră socială e așezată pe nisipul instabil al unor contingente medievale. Trăim în veacul XX cu armura sufletească a veacurilor trecute. Tradiționaliști până la inconștientă, noi ne retragem intimidăți dinaintea marilor curente de idei ce agită lumea de azi. Nu încercăm să le înțelegem. Cu atât mai puțin să le concordăm cu realitățile vieții noastre românești.

Vom putea noi suporta proba de foc a zilelor de mâine? Aceasta e problema ce se pune.

Sunt neamuri tari și rezistente. Unele prin structura lor sufletească. Altele prin consistența organizației lor sociale și economice. Pe amândouă le au foarte puține. Noi suntem între cele ce nu au nici una, nici alta. Ființa noastră etnică nu își are rădăcinile înfipte adânc în pământul țării noastre. Noi dominăm numai în linie orizontală. Așa cum suntem, cu greu vom putea rezista uraganului de mâine. Acesta va veni. Va fi o barbară declanșare de forțe instinctuale. Va fi o luptă pe viață și moarte. Se va birui prin forța armatelor, dar mai ales prin rezistența eroică a sufletului etnic. Acest suflet nu își are temelia în vânt. O are în organizația culturală și economică. Se poate să fie o luptă fără armate. Se va da atunci pe frontul vieții politice și economice. Va fi o luptă de lungă durată. Finalul ei va fi mai catastrofal decât după un războiu. Va însemna lichidarea definitivă, inapelabilă a popoarelor slabe și neviabile. Europa e geograficește foarte limitată. Doctrina nouă răsistă cere loc pentru neamurile tari. Germanii sunt un popor «fără spațiu». Italienii vreau să devină națiune «explosivă».

Sunt unele neamuri tari prin soliditatea organizației lor social-economice. Cum sunt francezii și englezii. Sunt altele tari prin revirimentul interior al sufletului lor național. Așa sunt mai ales italienii și germanii. Aceștia sunt extaziații unui ideal național extremist.

Sunt obsedații unei mistice de pură esență păgână. O mistică întemeiată pe concepții anticreștine. Un cult al forței și al barbariei amenință Europa veacului al XX-lea. Rușii își au și ei mistică lor. Care dintre aceste două va pune stăpânire pe popoarele europene?

Ce vom face noi? Cu ce armură ne vom prezenta noi pe frontul acestei formidabile încăerări? Putem s'o spunem: complex dezarmați. Fără ideal spiritual și fără forța economică. Naționalismul nostru e sterp, e o etichetă de paradă. Nu produce nimic, nici în domeniul cultural, nici în cel economic. A-i da un conținut, a face din el simbolul unui ideal activ și creator e marea problemă a zilei. Fără acest suflet creator nu ne vom putea da cultura de care avem lipsă, nu ne vom putea salva.

Neamurile fără suflet vor trebui să dispară. E sentința brutală a unui areopag mai puternic decât cel dela Geneva. E sentința inapelabilă a luptei interetnice pentru existență. Fiecare neam se luptă pentru un loc sub soare. Cel ce-l are, încearcă să-l păstreze. Cel ce nu-l are — să-l câștige.

Noi îl avem. Trebuie să-l păstrăm și să-l întărim.

Va fi o muncă ce va reclama mari, eroice eforturi spirituale. Va fi o muncă de grea apostolie, de sânge-roasă mucenicie pentru câteva rânduri de generații. Vom fi noi generația de acum capabili de a începe această muncă?

Munca de refacere, de reclădire va trebui începută cu țărănimea, cu «talpa» țării. Țăranii formează 85% din neamul nostru. Ei sunt neamul nostru întreg, nealterat și nefalșificat. Opera de refacere trebuie să treacă prin ei, prin satul lor. Prima lovitură de târnăcop aici trebuie dată.

Ne trebuie un sat nou, modernizat, civilizată și culturalizat. Cel de acum e o pată neagră, în harta culturală a neamului nostru. E o înjositoare promiscuitate de primitivism și de incultură. Țăranul trebuie smuls cu forța dintr'un mediu care-l abrutizează și-l face inapt pentru eforturi morale și spirituale. Satul de azi e o pepinieră de pauperism și de incultură. Numai romanticii incorrigibili mai pot face din el subiect de poetică inspirație. Satul de azi e o fortuită alcătuire a trecutului. Are mari și incontestabile merite. Ne-a păstrat neamul și limba. Prin crusta lui de incultură ne-a ferit de invadarea sălbatică a unui urbanism străin și desnaționalizator.

Cum va ajunge la satul nou, la satul de mâine? Prin ce doctrine politice noi? Prin ce regimuri economice și prin ce mijloace noi de exploatare și de valorizare a bogățiilor noastre agricole?

*

Orice regim politic sau economic are la bază o doctrină filosofică. Regimul capitalist are la bază doctrina liberalismului clasic.

Acesta are ca stâlpi individualismul autonom, care exclude intervenționismul factorilor de stat — și libera concurență, care a ridicat beneficiul personal la rangul de suprem arbitru în viața economică. Regimul liberal a fost un regim de privilegii pentru minoritățile politice și pentru populațiile urbane. Orașanul a fost beneficiarul acestui regim. El a avut la îndemână toate armele ce i se cereau. A avut mai ales spirit de inițiativă și de

speculă. Țăranul a fost aruncat în concurența vieții economice noi, absolut dezarmat. Se cereau alte aptitudini și alte aporturi decât cele vechi. El nu le avea. Nu avea spirit de inițiativă. Nu avea simț de adaptare. Bietul era omul veacurilor trecute. Nu cunoștea nici concepțiile noi, nici curentele de viață schimbată. Era un ignorant aruncat în vârtejul unei vieți pe care n'o cunoștea. A dorit, a visat această viață de libertate. Dar nu i-a cunoscut greutatea. Avea să le cunoască în forma unor amarnice și grele încercări.

Aceste încercări i-au bătut foarte repede la ușă. Ceea ce-i lipsea mai mult decât orice, a fost capitalul de investiție. Țăranul ardelean, după improprietărea ce a avut loc în anul 1851, s'a sbatut aproape 30 de ani, în căutarea unui credit. După anul 1880 i l-au dat băncile. Prin aceasta s'a început o nouă epocă în viața economică a Ardealului, epoca bancarismului. Cu banul dela bănci țăranul și-a refăcut golurile în gospodăria lui domestică. Și-a acoperit cu el lipsurile casnice și poverile fiscale. Unii, cei mai harnici, și-au sporit chiar și moșioarele prin cumpărări de pământ. Creditul a fost, cu toate acestea, mai mult un credit de consumație. Cu banul dela bănci nu s'a intensificat producția, nu s'a raționalizat agricultura.

Băncile, după obiceiul lor, au speculat cu acest credit. S'a început, prin aceasta o epocă de aservire a țăranimii capitalismului bancar. Specula băncilor românești a fost, într'o măsură apreciabilă de scuzat prin parcelările de moșii. Aproape 150.000 jugăre au fost cumpărate dela moșierii unguri și împărțite între țărani. A fost o operă națională, fără să fie lipsită de marca profitului bancar.

Produsele țăranilor au fost speculate pe piață, de consumatorul urban și de samsari evrei.

Regimul liberal a făcut din țăranul ardelean un aservit al băncilor. Pe țăranul de dincolo l-a robit arendașilor străini.

Țăran liber pe o moșioară aservită tuturor categoriilor de speculanți.

Pământul, după doctrina liberală, a ajuns un obiect de schimb, o marfă. Țăranul a încercat să-l păstreze c'o eroică tenacitate. Cu toate acestea moșioarele s'au pulverizat, s'au fărâmițat în minuscule loturi. Un proces de desagregare, produs inevitabil al sporului demografic. Prin aceasta s'a creat la sate o pătură de pauperizați, de declasați. Prin reforma agrară din 1918 situația acestora s'a ameliorat, dar numai temporal. Procesul de pulverizare n'a putut fi împiedecat. Pământul se fărâmițează între membrii familiei. Dar se fărâmițează și prin vânzare. El curge ca o materie lichidă, în spre mâinile celor cu mai multe aptitudini de speculă.

S'a favorizat în vremea din urmă, prin legi de protecțiune, crearea unei proprietăți mijlocii la sate. O astfel de proprietate regimul actual o dorește, o avantajează chiar. În politică e un factor de solidă și stăruitoare fidelitate, iar în economie un supraprețuit element de culturalizare a satelor. Dacă această categorie de proprietate e avantajoasă pentru cei de sus, e — în schimb — dezastruoasă pentru cei de jos, pentru țărani. Desvoltată așa cum o doresc apologeții ei, ea ar crea la sate o masă primejdioasă de desmoșteniți ai gliei, de proletari agricoli. Lăsându-se curs liber circulației pământului, acolo vom și ajunge peste cel mult douăzeci de ani. Va fi un joc catastrofal de primejdios. Factorii cu răspundere vor trebui să-l înlăture.

Liberalismul a dus economia noastră agrară din dezastru în dezastru. El a provocat dezastrul, dar a fost totdeauna incapabil de a-l înlătura. În doctrina lui n'a

găsit nici când rețeta de salvare. Salvatoare a fost totdeauna puterea de stat. Aceasta, prin metode de energie și, uneori, de sângeros intervenționism, a înlăturat pentru moment primejdia. Așa a făcut în Ardeal în 1848, când a desființat iobăgia și a făcut improprietărea.

Așa a procedat în 1864 în România, când s'a făcut improprietărea țăranilor. Așa în 1907. Așa în 1918 cu reforma agrară. Așa în 1934 cu legea conversiunii.

Statul a înlăturat dezastrul, dar nu a schimbat regimul economic. Acesta a rămas nealterat în doctrină, neschimbat în metode. Curios fenomen: din fiecare dezastru economic regimul liberal a ieșit întărit și cu puteri împărsărate. A lucrat după aceea cu mai potențată vigoare și efervescență. Niciodată pentru asanarea radicală a vieții economice, ci pentru beneficiul propriu. Insensibil față de binele public, el a avut toată atențiunea concentrată numai asupra șanselor de câștig. Salvat astăzi, el a pregătit c'o criminală inconștientă și nepăsare drumul pentru dezastrul de mâine.

Satul nostru nu e o creațiune a regimului liberal. E o alcătuire de origine amestecată, cu stratificări medievale în adâncime, și c'o ușoară spuză de retușări urbane la suprafață. În structura lui nu găsim aproape nici un component de consistență și de viabilitate durabilă. Principalele lui rezorturi de viață economică nu sunt trainice și rezistente, ci fragile și efemere.

Cum se prezintă satul nostru de astăzi? *

Cu o proprietate agrară grevată de *mari datorii* bancare. I s'a adus o apreciabilă ușurare prin conversiune. Se pare că nu le va putea suporta pe acestea nici scăzute. Produsele agricole sunt depreciate înlăuntrul, fără piață în afară.

De prezent e *fără credit*, și ce e mai dureros fără perspectiva unui credit în viitorul apropiat.

Cu o proprietate țărânească *pulverizată* în loturi mici, minuscule, cari sunt pepiniere de incultură și de permanentă infometare.

Cu o *agricultură* irațională și primitivă. Pământul dă o producție slabă calitativ și insuficientă cantitativ. De multe ori nu acopere nici costul de producție. Așa se prezintă satul sub raportul agrar.

Sub *raportul edilitar* se observă, în satele ardelene dela șes, o îmbucurătoare urbanizare. Restul celorlalte sate, aproape 80%, sunt așa cum le-am moștenit dela regimul feudal. Satele din vechiul Regat, mai ales cele din Moldova, sunt mult sub nivelul satelor ardelene. Civilizația modernă a trecut peste ele, fără să le dea aproape nimic. Aceasta s'a oprit la bariera orașelor cărora le-a dat toate achizițiile moderne. Satul românesc a rămas suspendat la hotarul civilizației medievale. Industria casnică acopere și azi necesitățile vestimentare ale țăranului ca și înainte cu 3—400 ani. Aceiaș cioarec. Aceiaș opincă. Aceiaș rudimente primitive în aranjamentul interior al casei. Aceiaș lipsă a simțului de igienă și uneori a pudorii individuale în viața de neînfrântă promiscuitate ce o duc. Simplismul țăranului nostru acopere mizerie fizică și incultură spirituală.

Primitivismul nu e sinonim cu barbaria. El ne-a păstrat, tocmai prin inerția lui, limba și naționalitatea. Sufletul etnic a creat, la noi, ca la toate popoarele primitive, o etică și o artă specific națională. Acest specific național are o remarcabilă supleț și originalitate. Nu are însă grandoarea marilor creațiuni colective. Nici n'o putea avea. În climatul unei vieți de robotaj e minune că s'a putut produce și atât.

Liberalismul a scăpat pe țărani de iobăgia proprietății feudale, dar i-a băgat în iobăgia creditului bancar.

El n'a încercat să ridice prin cultură viața interioară a țaranului. El a încercat, prin mijloace de raționalism teoretic, să creeze pe țaranul autonom, pe care apoi l-a aruncat, ca pe un manechin, în vârtejul luptei economice. Din această luptă țaranul a ieșit strivit. N'a schimbat prin civilizație aspectul exterior al satelor. Liberalismul a fost un regim de exploatare pentru o minoritate dominantă, iar nici de cât un regim de ridicare a maselor. El a creat o clasă de profitori cari s'au înfruptat din toate bunătățile civilizației.

Regimul liberal sau burghez a fost un regim al orașului. Satul nostru a câștigat real foarte puțin pe urma lui. E firesc să nu aibă atunci motive nici de a-l apăra, nici de a-l păstra.

Cu satul de astăzi, bastard al unui regim vitreg, nu vom putea nici trăi, nici birui.

În locul satului de astăzi ne trebuie alt sat, satul nou, îmbrăcat în armura unui puternic organism economic și cultural. Cu acest sat, și numai cu acesta, ne vom putea apăra hotarele și ne vom putea înfige temeinic în pământul acestei țări.

Refacerea satului trebuie să treacă prin refacerea agriculturii. În locul metodelor actuale de exploatare extensivă și irațională, trebuie introduse metode noi de exploatare rațională, intensivă și mecanizată. Numai printr-o exploatare raționalizată se va putea face din proprietatea țărănească un îsvor de reală și de căutată bogăție națională.

Toți specialiștii sunt unanim de părerea schimbării metodelor de exploatare. Punct de divergență îl formează regimul de proprietate. Unii susțin intensificarea agriculturii, pe lângă păstrarea actualului regim: exploatare familiară pe lângă proprietatea individuală a pământului, o intensificare pe lângă păstrarea regimului actual. Alții sunt apologeții exploatării colective. Această exploatare e de două feluri: 1) exploatare colectivă cooperatistă pe lângă păstrarea proprietății individuale, un fel de cooperative de exploatare agricole; 2) exploatare colectivă-comunistă pe lângă desființarea proprietății individuale, sistem rusesc.

Toate aceste trei metode de exploatare își au avantajele lor. Dar, în aceeași vreme, au și mari și neprevăzute dezavantajii. În teorie putem ușor adera la oricare. În realitate aplicarea lor e în funcțiune de un complex de factori fizici, economici și spirituali chiar. Fiecare dintre aceste trei sisteme își are climatul lui special. Își are ambianța lui social-economică. Își are referințele lui proprii-geografice. Fiecare e un produs al omului și al locului.

Noi trebuie să alegem exploatarea, care e în strânsă concordanță cu actualele noastre referințe social-economice. Temelia proprietății noastre agrare o formează proprietatea individuală. Aceasta trebuie s'o păstrăm. Schimbarea ei ar avea ca urmare mari perturbații structurale în organismul nostru social. Aceste trebuie să le evităm. Trebuie să clădim pe ce avem. Va fi aceasta o transformare lentă de sobră evoluție, spre finalul văzut de iluzioniștii de azi. Va fi poate numai o etapă tranzitorie spre o organizație definitivă și permanentă.

E oare capabilă mica noastră proprietate de o intensificare, de o motorizare prin mașini moderne?

Sunt mulți, cari susțin capabilitatea ei de intensificare. Aceștia iau ca model Dania. Aici aflăm cea mai admirabil organizație gospodărie agricolă țărănească. Ce a fost posibil în Dania, nu pare posibil la noi. Această țărișoară a fost până prin anul 1880 producătoare și exportatoare de grâu. De atunci s'a schimbat în expor-

tatoare de unt și lapte. Această schimbare a fost produsă de piața engleză. Danezii, un popor harnic și iscusit, au prins conjunctura. Și-au transformat gospodăriile după noile necesități ale pieții. Au mecanizat agricultura și gospodăria. Au creat un model clasic de gospodărie modernă, raționalizată până și în cele mai mici resorturi.

În economia agricolă stimulentele principale și piața de desfacere. Aceasta au avut-o danezii. Popor sobru, ca toți nordicii, ei au înțeles marea importanță a educației profesionale. Aceasta li s'a dat prin universitățile țărănești. Ei aveau o poziție economică câștigată deja. Școala i-a întărit numai în această poziție, mărindu-le și sporindu-le aptitudinile de muncă.

La noi situația e mult mai grea. Noi trebuie să câștigăm, prin școală, și poziție economică și aptitudini de muncă. Deaceia școlile noastre țărănești vor avea rezultate foarte limitate. Prin ele nu vom intensifica agricultura. Țaranului nostru îi lipsește stimulentele economice și prin el râvna spre carte.

Raționalizarea cere mașini moderne. Procurarea acestora cere capital de investiție. Acesta e deocamdată, inexistent. Dar chiar și dacă va fi, procurarea lui cu actualul sistem bancar e imposibilă. Va trebui creat, de către stat, un special credit rural. Își va lua oare asupra sa această sarcină uriașă? Va fi o deviere dela o doctrină. Va fi inaugurarea unei alte politici economice. Fără intervenționismul statului mica proprietate e incapabilă de intensificare.

Să admitem, că statul va da creditul necesar. Cu ajutorul lui moșioarele de astăzi se vor schimba în tot atâtea moșii moderne mecanizate. Vor trece oare prin acest proces de prefacere toate, absolut toate moșile țărănești? Credem, că nu. Se vor moderniza moșile mai mărișoare, dela cel puțin 20 ha în sus. Cele mici, mai ales cele sub 5 ha, nu vor rezista. Ori vor fi înghițite de moșile mai mari, ori se vor pulveriza și mai tare.

E la satele noastre o categorie de țărani cu proprietăți minuscule, ba chiar fără proprietate. Cunoaștem repartizarea pe categorii a proprietății agrare românești din Ardeal dinainte de războiu, din 1900.

Categoria de proprietate	Capi de familie	%
Proprietate între 1000—50 jug.	70.513	4
Proprietate între 20—10 jug.	161.630	15
Proprietate între 10—5 jug.	232.480	22
Proprietate sub 5 jug.	274.244	26
Muncitori și servitori cu avere sub 1 jug.	337.405	33
Total	1.076.315	100

Cel mai mare procent (33%) îl prezintă muncitorii și servitorii cu avere sub 1 jugh. Din totalul de 1.076.315 proprietari aproape 60% erau cu moșii sub 5 jugh. aceștia nu puteau să trăiască numai de pe moșia lor. Ei lucrau în parte pe moșile mai mari.

Prin reforma agrară aceste moșii au fost desființate. Ele s'au împărțit țaranilor în loturi mici, incapabile de a întreține o familie. Lucru în parte astăzi se găsește foarte puțin. Ce vor face acești deposedați după intensificarea agriculturii prin măsuri moderne?

Aceasta e o problemă gravă, fiindcă e vorba de existența alor aproape 60% din populația noastră rurală. Ei vor rămânea și pe mai departe salahori ai fâșiilor de moșii, ce nu-i vor lăsa nici să trăiască, nici să moară.

Moșioarele minuscule sub 5 ha, nu sunt capabile de o cultură intensivă. Ele nu suportă investițiile unui

utilaj modern. Cu cât o moșie e mai mică, mai redusă ca suprafață, cu atât aplică mai puține măsuri. O putem ilustra aceasta cu un exemplu luat din agricultura germană, din 1907. E cam vechiu, dar e concludent.

Categorii de proprietate	Numărul proprietarilor	Proprietari cari foloseau mașini agricole.	Din 1000 proprietăți foloseau mașini
Sub 0,5 ha	2.084.060	18.466	9
Intre 0,5—2 ha	1.294.449	114.986	89
Intre 2—5 ha	1.006.277	325.665	324
Intre 5—20 ha	1.065.539	772.536	725
Intre 20—100 ha	262.191	243.365	928
Intre 100—200 ha	23.560	22.957	974
Dela 200 ha în sus	12.587	12.612	982

Din 1000 proprietari cu moșie sub 0,5 ha au folosit mașini agricole numai 9, pe când din cei cu moșii peste 100 ha au folosit mașini 974. Explicarea e ușor de dat. Cei din urmă aveau capital de investiție și rentabilitate. Cei dintâi nu aveau nici una, nici alta.

Proprietatea noastră agrară țărănească nu poate suporta o intensificare cu unelte agricole moderne. Ne-o arată aceasta repartizarea ei pe categorii.

Proprietatea mare, dela 100 ha în sus, reprezintă astăzi numai 10,50%.

Proprietatea mică reprezintă 89,50%.

Cifrele sunt de o elocvență indiscutabilă.

În tabloul publicat ni se arată repartizarea proprietății agricole numai între două categorii între 0—100 ha și 100 ha în sus.

Proprietatea sub 100 ha e extrem de fărîmitată. Se poate vedea din tabloul ce urmează:

	Vechiul Regat	Ardeal	Bucovina	Basarabia	Media
Până la 10 ha	76%	55%	65%	63%	64.75
Dela 10 ha până la 100	11%	31%	30%	37%	27.72
Mai mult de 100 ha	8%	14%	5%	—	6.75
	95%	100%	109%	100%	—

65% din proprietatea agrară întreagă aparține proprietății sub 10 ha. Adică tocmai acelei categorii care e, din cauza suprafeții reduse, incapabilă de intensificare. Rămân capabile de intensificare numai 35%.

Inzestrarea unei proprietăți mici cu toate cele necesare (locuință, unelte, mașini, vite de tracțiune) e relativ mult mai scumpă decât a unei proprietăți mari. Spre ilustrare putem lua un exemplu dat de Kautsky în cartea sa: Die Sozialisierung der Landwirtschaft.

La o moșie cu suprafață de 750 ha sunt necesare următoarele:

1. Locuință pentru proprietar și servitori, cu supraedificatele economice în suma de: 250.000 M.

2. Unelte și mașini economice în suma de: 66.000 M.

În total: 316.000 M. costă amenajarea modernă a unei proprietăți mari în Germania prin 1920.

Pentru cazul când această proprietate s'ar repartiza prin cumpărare, între 100 familii, venind de fiecare 71 ha, sumele de investire cresc.

Anume:

1. Pentru 100 de curți țărănești suma de 500.000 M.

2. Pentru inventar viu și mort suma de 206.500 M.

În total: 706.500 M.

Inzestrarea unei proprietăți de 750 ha costă cu 389.600 M. mai puțin, decât inzestrarea celor 100 proprietăți mici pe aceeași suprafață. Diferența aceasta în plus micii proprietari trebuie s'o scoată din moșia lor de 7½ ha. Pe fiecare moșie vine o povară de 3896 M.

Exploatarea individuală intensivă, pe suprafețe mici la noi e imposibilă din cauza suprafețelor mici. Dar mai e imposibilă și din alte motive: 1) din lipsa de imediată și sigură rentabilitate a produselor, 2) din lipsa de capital ieftin de investire și 3) din lipsa de pregătire profesională a țărănimii noastre.

Trebuie ales atunci alt drum. Suprafețele mici, individualizate, trebuie înlocuite cu suprafețe mari, colectivitate ca exploatare, singularizate numai ca drept de proprietate.

Exploatarea pe suprafețe mari e individuală și colectivă. Exploatarea individuală azi funciară, practică și la noi până în 1918 nu mai poate fi reînviată. Din punct de vedere al producției marea proprietate a avut merite incontestabile. A purtat o economie intensivă, cu aplicare de mașini moderne. A produs cereale de calitate bună. A avut piețe sigure de plasare. Considerații sociale și naționale au cerut desființarea ei. O reconcentrare în mâni particulare e o imposibilitate și o anomalie. Marea proprietate individuală e o pagină închisă în istoria noastră agrară. Ea a fost apanagiul ancestral al unei minorități dominante. Astăzi masele țărănești își reclamă și ele dreptul la viață, la bună stare. La aceasta nu se va putea nicidecum ajunge pe drumul întors. Exploatarea colectivă e aplicată de către bolșevici.

În ce privește problema agrară socialiștii sunt grupați în două tabere.

Lenin cu bolșevicii marxiști ortodocși sunt pentru exploatarea colectivă cu desființarea proprietății individuale.

Kautsky cu social-democrații admit exploatarea colectivă, dar numai la suprafețele arabile. Cassa, grădina, ferma trebuie să rămână în exploatare individuală.

Marx și Engels au fost de părere, că tehnica și agromonia modernă vor face din marea exploatare ferma superioară în agricultură întocmai ca și în industrie. Ei considerau mica proprietate țărănească ca un rest de barbarie menită a dispărea și care nu trebuie menținută artificial. Această părere și-a găsit și protivnici. Cel mai cu autoritate și mai documentat a fost Ed. David în cartea sa: «Sozialismus u. Landwirtschaft». David și aderenții săi susțineau, că în agricultură nu e valabilă legea superiorității mării exploatare. Ei erau pentru mica exploatare familială, lucrată fără muncitori salariați, numai de către membrii familiei.

Noi trebuie să alegem o cale intermediară. Nu ne putem permite saltul în vid. Linia noastră de mișcare trebuie să fie cea trasată de tradiția etnică a țaranului nostru și de imperativele categorice ale vremii.

Vom avea suprafețe mari cu păstrarea dreptului de proprietate. Aceste suprafețe vor forma ferme colective puse pe bază coperatistă. Vom fi vechi în păstrarea dreptului de proprietate. Vom fi noi în metodele de exploatare. La baza economiei noastre rurale va fi pus principiul nou, modern al cooperăției: prin binele colectiv la binele individual. Individualul supus colectivului.

Înființarea unor astfel de cooperative întâmpină fără îndoială mari greutăți. Dar greutățile se pot învinge. Mai grea luptă va fi de purtat cu omul, cu opinia publică. În fața marilor prunci ale vremii omul trebuie să se plece.

Crearea de suprafețe agricole unitare va fi greu de înfăptuit în satele de munte și mai ales în satele, unde nu e făcută segregarea.

Calea de înfăptuire ar putea fi următoarea:

1. Vor intra în cooperăție țaranii cu suprafețe mici, să zicem dela 10 hl. în jos 2) cei cu moșii mai mari vor fi lăsați afară, având dreptul de a-și lucra pământul singuri cu familia; 3) la suprafețe unitare se va putea

ajunge prin segregare, prin exproprierea țăranilor mijlocii unde e cazul, prin cumpărare și vânzare voluntară.

Va trebui să fie membru al coperativei și țăranul fără pământ. Acesta va fi obligat să dea o anumită cantitate de munci agricole, primind în schimb partea proporțională din recoltă. Principiul de basă al cooperativei va trebui să fie participarea obligatorie a tuturor țăranilor cari au moșii sub cota legal fixată. Se va stabili pe familie cantitatea de recoltă necesară pentru întreținere. Această cotă se va da celor fără pământ, în schimbul muncii lor, iar celor cu pământ în schimbul loturilor cu care e părtaş, complectate eventual cu munci agricole.

Tot pe cale cooperatistă se va îndeplini întreg complexul de operațiuni îngreunate cu viața agricolă rurală, ca repartizarea produselor, desfacerea lor, cumpărarea de unelte agricole, aprovizionarea membrilor cu articole alimentare, de îmbrăcăminte etc.

Fixarea normelor de detalii aparține specialiștilor. Dintre aceștia unii și-au și spus deja cuvântul.

Acest regim de exploatare agricolă își va avea cu siguranță, adversarii săi. E, indiscutabil, un regim căruia, tocmai pentru forma nouă și neobicinuită ce o prezintă, i se pot face o mulțime de obiecțiuni.

Lovește în unele din principiile de bază ale liberalismului. Dacă țăranul intră în cooperativă, îi înceată dreptul de inițiativă. Nu mai lucră pământul când vrea și cum vrea. Nu mai samănă ce vrea. Nu mai dispune el nici de recoltă. E o voință centrală care conduce statul. E o autoritate superioară, care organizează, care controlează și dispune până și în cele mai neînsemnate lucrări. Voința membrilor e subordonată voinței colective, depusă în mâna unui organ conducător. Membrul nu mai are dreptul de inițiativă, nu mai are libertate individuală de acțiune.

Libertatea individuală este una dintre cele mai mari atribuțiuni spirituale ale omului. Când ea însă stă printr'o exagerată respectare a ei, în calea ridicării materiale a individului, atunci i se pot face anumite amputări restrictive. Societatea colectivă comunistă a desființat-o în toate domeniile vieții. Societatea colectivă cooperatistă o va restrânge numai în anumite domenii, în cele de ordin curat economic. Va lăsa însă toată libertatea manifestărilor spirituale ale individului. Aici nu va avea motiv de a se abate dela doctrina liberală.

Va fi chiar și o ramură a vieții economice, în care țăranului i se va lăsa întreaga libertate, va fi gospodăria casnică. Aici va fi proprietar și exploatare, va fi posesorul întregii sale producțiuni.

Sunt unii cari spun, că acest regim face prea multe, suspect de multe concesiuni regimului sovietic. Introdus odată, va deschide nu peste mult drumul spre colectivizarea comunistă.

Concesiune doctrinară nu se face. Limitarea libertății

individuale și a inițiativei private nu sunt proprii numai regimului comunist. Se aplică și în regimul cooperatist. E un principiu indeobște primit în societățile colective! Toate atribuțiunile individuale, cari stânjenesc opera colectivă trebuiesc ori limitate ori desființate. Această procedură o găsim atât în regimul liberal, cât și în cel comunist.

Că va deschide drumul spre comunism, aceasta n'o poate nimeni nici afirma, nici nega cu toată hotărîrea.

În desvoltarea unui popor sunt factori imponderabili, pe cari nu-i poate nici prevedea, nici înlătura. În ecuația vieții unui neam sunt necunoscute a căror rezolvare întrece puterile noastre omenești. Popoarele, mai ales cele mici, își au destinul lor. Pe acesta nu-l pot nici schimba, nici împiedica. Iar drumul spre acest destin și-l croește fiecare neam. Ne va fi sortit să ne cufundăm în marea slavismului bolșevizat — sau să rămânem solid infipți în sânul acestei țări; cu sufletul și cu organizarea noastră genuină — aceasta atârnă de noi.

Aceasta e partea de destin pe care noi ne-o facem. Isbânda stă în țaria noastră.

Ca încheiere dăm o schiță fugară a satului de mâine, așa cum credem că va fi:

1. Pământul arabil concentrat în mari ferme cooperatiste de exploatare, pe fiecare sat, ori unde e posibil din împreunarea mai multor sate.

2. Viile, grădinile, locurile pentru cultura zarzavatului vor rămâne în exploatare individuală.

3. Islazurile, pădurile și lacurile vor trece și ele în cadrele cooperatiste ale comunelor.

4. Satele vor fi cât mai mari, cât mai concentrate spre a fi aduse în raza liniilor de comunicație, spre a înlesni aprovizionarea lor cu articole necesare alimentării și investițiilor, cu forțe motrice, cu apă și material de construcție.

După modernizarea agriculturii, se va moderniza și urbaniza și satul. Pe urmele satului medieval de astăzi se va ridica satul nou al vremilor de mâine.

Vom avea atunci satul așa cum îl clădește regimul italian. Așa cum încearcă să-l ridice regimul sovietic c'o mare, c'o fundamentală deosebire în mijloacele de executare. Satul nostru nu va fi eșit din teroarea și brutalizarea masselor, ci va fi clădit cu munca voluntară, cu colaborarea conștientă a țăranului.

Se va zice: se poate. Dar tot atâtea fantasmagorii. Să nu se uite, că în viața unui popor țelurile ajunse astăzi sunt fantasmagoriile visate ieri.

Noi suntem un neam cu multă energie vitală, cu neexploatate puteri de muncă. Drumul nostru trebuie să ducă spre aceste fantasmagorii.

Prins în mreaja lor, omul de acum măsurându-și viața-i trecătoare încearcă parcă o adâncă durere. E durerea, că nu-i va fi dat să vadă schimbarea visului în faptă. Îl vor vedea generațiile ce vin. Se va face prin ele și pentru ele.

P. SUCIU

Cânt din tulnic *)

*Cânt din tulnic păs de moș,
Părindat răscopt prin țară
Și al ielelor dezmaț,
Logodite 'n nopți de vară.
Și mai cânt, cânt prin poiene,—
Când cercei de sânziene
Crin de fată încunună,
Atunci cânt de voie bună.*

*Truda pe Arieș răsună
Cetinile plâng din strună,
Tata mânjit de rășină
A pornit după fărină,
Iar eu cânt răzmat în bătă
Cu păcurarul din lună,
Cânt din tulnic, cânt de jele
Cânt tivit cu bumbi de stele.*

V. COPILU-CHIATRĂ

*) Din volumul cu același nume ce o să apară în curând.

Constantin I. Nottara-profesorul

— (Amintiri) —

Doamne... să fie chiar atâta vreme, de-atunci?

Un calcul scurt, urmaț de-un suspin lung îmi confirmă melancolic, că în adevăr, în luna lui Octomvrie vor fi treizeci de ani încheiați!

Era în vara anului 1905. Pus în fața supremului areopag național-artistic al «Societății teatrale ardeleni» și luând prin concurs public o bursă pentru «comedie», ce implica și meseria de «viitor regizor», «Fondul de teatru» m'a trimis încă în aceeași toamnă, pentru studii, la Conservatorul din București, unde unicul meu profesor avea să fie actualul director de scenă pe viață al «Teatrului Național» și glorios decan al primei noastre scene din țară: *Maestrul C. I. Nottara*.

Sosisem de vr'o trei zile în capitală și ca mâne dimineață începea prima lecție la Conservator. Deși avusesem norocul să-l văd pe «maistrul» în două seri precedente pe scena Naționalului, într'unul din marile sale roluri, totuși, ba poate tocmai de-aceea, așteptam și mai nerăbdător apariția lui în clasa de studii.

La spectacol, seara, văzusem fără indoială un mare actor. De cum a intrat în scenă a iluminat-o parcă, a umplut-o toată cu figura-i masivă, cu masca-i unică, cu mimica-i fără de pereche, cu gesturile sale rotunde și elegante, cu glasul său sonor, cu dicțiunea-i clasică.

Dela primele replici, concentrase magnetic împrejururi acțiunea și ansamblul actorilor, ca un mândru Suveran sigur de sine, ce-și grupează în «cerce» supușii, bucuroși de a-l vedea și-auzi. Aveam impresia covârșitoare, că am în fața mea o mărime actoricească de talia tragedianului clujan *E. Kovács Gyula*, sau a celebrului budapestan *Hegedüs*, ba uneori, frazele lui impecabile îmi reaminteau dicțiunea clasică a marelui *Iosef Kainz* din Viena, pe care-l văzusem în chiar capitala Austriei, câteva luni înainte de-a veni la București...., în tot cazul, savurasem pentru întâia oară în viața mea, jocul magnific al unui artist de rasă, ce făcea fală scenei românești și neamului nostru întreg.

Dar acum, că era zi luminată și ne găseam în școală, doream cu neastâmpăr să cunosc mai de-aproape pe Nottara-omul și mai ales pe *pedagogul*, căruia aveam de gând să-i fur cât mai mult din marele-i meșteșug, ca peste câțiva ani, reîntors acasă, să-mi pot valorifica micul meu capital de cunoștințe tehnice «dincolo», în Ardealul nostru, unde obștea națională îmi destinase frumosul, dar anevoiosul rol artistic al unei veritabile «bonne à tout faire»: director de teatru, de scenă, regizor, actor, instructor de diletanți, conferențiar festiv, propagandist național-cultural și tot ce vreți să mai adăugați însușirilor unui adevărat «Tausendkünstler».

Ora mult așteptată sună în sfârșit! După cinci minute, «maestrul» intră precedat de-un domn cu o mină severă, purtând ochelari intrauriți pe nasul său autoritar, sfidător: era directorul Conservatorului, regretatul *D. Popovici-Bayreuth*, care ne ținu «stante pede» o scurtă, dar aspră alocuție inaugurală, sfătuindu-ne pe-alocuri părintește, dar amenințându-ne în aceeași vreme polițienește, pentru cazul că nu ne-am vedea de treabă sau că — Doamne-fereste! — n'am respecta regulamentul școlar.

După scurtul, dar cu atât mai elocventul său discurs pedagogic, celebrul exbariton dela *Bayreuth*, devenit acum

om de școală, se mai încrunță odată spre «elevii» săi, apoi întinzând mâna curtenitor maestrului Nottara, își luă, în cel mai cald și liric accent, rămas bun dela dânsul, dar nouă ne trânti, într'o notă de profund bariton eroic, o amenințătoare «Bună ziua, domnilor!»... apoi ieși în pași măreț, de superb «*Wotan*» wagnerian.

Mie (aveam 24 de ani; întemeiasem la 1902 revista literară «Luceafărul»; făcusem dreptul la Cluj și Budapesta; gustasem din literatură și gazetărie; străbătusem într'un voiaj de trei luni Europa, răzbind până în America)... cinstit să vă spun, nu mi-a plăcut felul de-a se comporta al directorului, diimpotrivă, mi-a părut cam deplasat, cam de operetă. Dar după câteva săptămâni de «școală», dându-mi seama de eterogenitatea elementelor «conservatoriste» — dela băieți de boeri și generali, până la «copiii nimănuși», de prin obscurele mahalale bucureștene; dela licențiații în drept sau litere până la simpliștii cu câte 2—3 clase de liceu, aldată lipsindu-le chiar și-această iper-modestă calificăție formală — mi-am schimbat în bine, părerea *rea*, ce mi-o făcusem despre directorul Bayreuth, convingându-mă «de visu», că numai o mână de fier poate stăpâni această «bandă de anarhiști» ce aveau, în afară de-o sută de alte veleități, încă și pretenția «individualității» intangibile și-a incontestabilului lor «talent». El trebuia să procedeze autoritar, cunoscând pe semne zicala lui Napoleon: «Prefer să comand un corp de armată, decât o echipă de zece actori!»

Rămași însfârșit în familie, numai cu profesorul nostru, acesta își mângâie cărlionțul de pe frunte, apoi prinse a citi pe îndelete catalogul, spre a se verifica asupra vechilor săi elevi din anii doi și trei, pe urmă se întoarse părintește spre «novici» întrebându-i, pe rând, din ce parte a țării sânt, ce meserie au avut până acuma și alte amănunte, ce păreau a-l interesa. Deodată, reamintindu-și parcă un lucru uitat, el rosti sonor:

— Apropos!.. Avem și doi «ardeleni»!... *Nicolae Băilă*, care ești măi băiete?

— Eu sânt, mă rog! — răsări din bănci frumușelul Niculiță din «Vale», care să fi tot avut pe-atunci 17 anișori. Scăpat tangențial din orbita liniștitului liceu săsesc din Sibiu, copilandrul căzuse speriat în mijlocul haosului bucureștean.

Căutându-mă apoi cu marii săi ochi albaștri printre ceilalți «granguri», maestrul întrebă înc'odată:

— *Bănuță*... aici ești?

— Prezent, domnule profesor! — răspunsei vădit surprins, că-mi auzeam numele rostit aidoma, ca'n Cohalmul meu din Târnavă-Mare.

— Tu ești bursierul Teatrului ardelean? — mă scrută maestrul înghimpându-mă cu privirea drept în «cioculețul» pe care, o zi înainte, mi-l zeflemizase ironicul *Ilarie Chendi*, la «*Kübler*»: «Taie-l, mă! Niciun om deștept nu mai poartă azi bărbuță de țap!»

— Să-ți razi ciocul, Bănuță! — mă invită cu bunăvoință maestrul, strângându-și buzele, pentru a opri zâmbetul, ce se ivi totuși în ochii lui senini.

— Încă azi îl dau jos! — zisei cam rușinat de privirile, ce se'ndreptau spre mine.

— Sigur!.. n'are niciun rost pe teatru...»

...Mai schimbă câteva cuvinte cu noi, «ardelenii», apoi

porni încetișor spre fotoliul său de trestie, vorbindu-ne domol, cu tăle și oftând din când în când, ca un părinte îngrijorat de soarta copiilor săi, apucați pe căi greșite....

— N'o să vă fie drumul presărat cu trandafiri nici vouă, măi băieți!... ăștia care v'ați înscris acuma. De-acu o să începem iar munca zilnică. Grea meserie v'ați ales! Pretențiile ce se fac actorului, sânt nenumărate: grija respirației, a vocii, grija sănătății și-a fizicului, ireproșabila conduită morală și 'ncaltea altele! Actoria e un meșteșug blestemat! Și 'ncalte azi mai merge, căci «provincia» din România a progresat, în ultimii 20 de ani, foarte mult. Gustul ei artistic s'a rafinat prin înlesnirea contactului cu orașele europene. Urbele noastre provinciale s'au civilizat enorm, față de cum erau odată. Ce era în tinerețea mea! In ce săli păcătoase și pe ce scene de mizerie am jucat eu, când eram ca voi... să ferească Dumnezeu și pe dușmanii mei!

E cam tristă povestea mea, măi băieți! Eu am rămas orfan de mititel. Încăpusem pe mâna episcopului. Numai Maica lui Dumnezeu știe, ce-am tras. Ce nu făceam, să pot scăpa uneori seara, ca să-l văd jucând pe Manolescu sau pe Mateescu. Trecând obstacole neînchipuite, am străbătut înfășurit în Conservator. Dumnezeu să-l ierte pe regretatul meu profesor Ștefan Velescu! Lui am a-i mulțumi, dac'am făcut și eu o carieră în teatru.

Norocul meu a fost însă, c'am ajuns repede la o pâine cinstită. Eu fac actorie pe teatru național, dela vârsta de 16 ani. Un lucru e sfânt! Dacă nu muncești zi de zi ca un salahor, nu răzbești, de-ai fi de-o mie de ori talent! Eu fac și azi exerciții de respirație în toată ziua... altfel te îmbătoșezi! Ia'ascultă ici: V'ați copiat cu toții «Exercițiile de articulație și pronunțare»? Ei bine, să le ziceți în toată ziua, ca pe Tatăl-Nostru și Credeul. Respirația și pronunția nu trebuie neglijată o singură zi! Numai așa poate deveni cineva un mare actor. Ați auzit aseară la «Național» glasul superb al lui Tony Bulandra? I-ați văzut fizicul de Adonis? Ei bine, când a intrat acum patru ani în Conservator, era un băetan plâpând cu o voce slăbuță, copilărească! Vedeti, ce perfecțiune a realizat, în scurt răstimp, munca lui eroică de fiece zi? Cel mai mare talent din lume, dacă nu-și mlădiează zilnic glasul și plămânii, nu poate deveni nimic! Voi luați-o, uite-așa, de dimineată, că vă e plămânul și limba odihnită — și maestrul schiță c'o ușurință uimitoare începuturile migăloaselor frânturi de limbă și de gimnastică a buzelor:

— «Ab, ac, ad... aba, abe, abi... eba, eca eda... äba, äbe, äbi... iba, ibe, ibi... iba, ica, ida... oba, oca, ova... uba, ube, ubi... și-i dai înainte neostenit, pânău termini și ultima pagină, cu... uzi, uzo, uzu! Pe urmă răsufli, inspirând și respirând metodic aer curat, prin geamul deschis. Așa, așa! Altfel nu merge! Ehei! Gloria actricească nu se câștigă stând tolănit la cafenea, bând șvarțuri și făcând curte femeilor durdulii și nostime... Are să fie greu, flăcăilor, până o s'ajungeți în vârful dealului! Și e întrebare: cui i-o fi dat s'ajungă? Un băiat am și eu... atât! Dar mi-a fost milă de sufletul lui! Nu l-am lăsat pradă meseriei blestemate de actor... să fie plătită cu patimile mele! L-am făcut muzicant... e de-o sută de ori mai bine!»

...Il ascultam cu nesaț, urmărindu-i cu ochi de Argus mimica, gesturile, mișcărilor. Ciudat lucru! Aseară, pe scenă, mi-a părut mult mai înalt! În realitate omul nu-i decât mijlociu, dar foarte bine legat, aș putea zice trunchios. Are păr castaniu, nu prea bogat, cu un cărlionț ștrengărește răsucit peste fruntea largă, cum purta Napoleon... ia te uită, domnule... are și puțină burtă... leit Bonaparte, în anii maturității! Și ce ochi! Parcă's verzi..

nu, sunt albaștri și ce mari sunt... enormi! Dar nasul ăsta?... are mereu altă atitudine... acum nu mai e al marelui corsican, are par'că accentul de impertinență gentilă al nasului lui *Galipaux*. Buza de sus e subțire, încordată într'o dărză și conștientă mândrie, dar cea de jos e groasă, bună, sensuală, nițel lăbărțată, ca a Habsburgilor... cine știe, ce străvechiu sânge albastru o fi circulând prin vinele acestui prinț al scenei — înadevăr, splendidă mască are omul ăsta, ea ar face cinste celui mai exigent obraz de pontifex maximus al Thaliei; miraculos instrument facial, capabil să exprime în orice clipă altă tonalitate din uriașa orhestră lăutrică a sufletului omenesc! Il priveșc cu interes crescând și mă gândesc, cărei rase să-l atribui? Român nu-i, german nici așa, ar fi mai curând slav, dacă ironia *Coquelîn-iană* nu i-ar împrumuta aerul distins de latinătate... curios, acest minunat cap de studiu, demn de dalta unui mare sculptor european, nu fixează în nobilele-i contururi niciun caracteristic precis al cutărei rase, aș zice: un obraz fără rasă, sau mai de grabă, unul care le cuprinde pe toate! Par'că sutele de roluri, ce le-a creat în truda zilnică a musculaturii feței, i-au împrumutat, cu toatele, ceva din inteligența, noblețea, ambiția, șiretenia, ironia sau mizantropia diversilor eroi întruchipați, dându-i acea infinită mobilitate, inzestrând-o cu facilitatea preschimbărilor instantanee: prodigios, miraculos caleidoscop fizionomic, acordându-i maestrului întreaga libertate de mișcare în vasta împărăție a artei dramatice — dela figura și accentul grav al tragediei clasice și până la ilariantele atitudinii, ale comediei buffe.

Glasul imperativ al marelui tragedian mă smulse însă brusc, din contemplația mea:

— Să ne apucăm de lucru, copii!

Și programul școlar prinse a se desfășura, în vechiul său făgaș. Eminescu, Alexandri, Coșbuc, Alexandrescu, Vlahuță, Zamfirescu, Lecca, Nenițescu și dintre cei mai vechi: Sihleanu, Bolintineanu, Depărățeanu, își dădură contribuția anuală, începând cu aceeași zi. Versurile lor, zise și răsăzise, nu mai mulțumiau o seamă de elevi. Alții, «individualități» și mai ales «marile talente» erau de părere că «maistrul» e un absolutist, un tiran, care vrea să te fasoneze după propriul său tipar «nimeniindu-ți complect personalitatea și zdrobindu-ți tot elanul.»

Părerile acestor «genii pustii» (la propriu, nu la figurat) mă lăsau însă indiferent, dimpotrivă, mă făceau să să dau și mai multă atenție fiecărui cuvânt, fiecărei observații ce-o făcea'n școală acest mare și neîntrecut dascăl! Și regret profund, că inconștientii «honvezi», în retragerea lor îngrozită din fața «dorobanților» care intrau în Ardeal, au gasit totuși răgazul să-mi împrăștie, sfășie și calce 'n picioare manuscrisele și-atâtea însemnări de preț pentru mine, făcute în cursul studiilor mele de conservator, din care ași fi putut reconstitui azi laturea pedagogică a acestui mare om de teatru, care a fost în acelaș timp și un strălucit profesor.

Nu cunosc actuala organizație a Academiei de artă dramatică din capitală. În curs de treizeci de ani, e lucru firesc, că progresul va fi adus școlii toate îmbunătățirile, înmulțind numărul catedrelor și-al profesorilor de specialitate.

Pe vremea noastră, «cumularul» Nottara le făcea toate, singur: dicțiune, mimică, joc de scenă, de ansamblu (cu fetele), reunind în persoană-i toate calitățile ce se cereau unui pedagog expert, menit să realizeze un învățământ intuitiv, practic, integral. Și că s'a achitat perfect de însărcinările sale profesionale, face dovadă vie faptul istoric, c'a dat scenelor românești zeci și sute de actori de valoare, dintre cari o seamă au devenit glorii ale

artei noastre dramatice ca de-o pildă: *Calboreanu, Valentinianu, Ion Manolescu, regretatul Belcot, Storin, Z. Bârsan* și-atâția alții, în frunte cu șeful pleiadei, marele *Tony Bulandra*.

Netăgăduit, că 'ntre atâtea sute de elevi câți o fi avut în lunga sa carieră dascălească, se găseau și elemente slabe, chiar submediocre, unele lipsite până și de criteriile «celor șapte ani de-acasă» și care în definitiv n'aveau alt scop, decât să ia căne-cănește o diplomă, pentru a putea beneficia de «termen redus», cu ocazia stagiului lor militar.

De unde să înțeleagă acești obscuri și ignoranți ucenici ai artei, că urcați pe scena școlii nu însemnau în fața «titanului» decât niște figurine păcătoase și nevolnice, cu cari «leul» plictisit se distra une-ori, ca pisica cu șoarecele. Dacă pe prostul cinstit îl suporta cu o înfinită răbdare și cu o îngerească milă — ceeace 'l supăra însă și-l ațâța subit, era mândria secăturii și mai ales contradicția obraznicului.

Când punea ghiara-i leonină pe câte un astfel de fleac de om redus, dar înfumurat și rău crescut, ce-l contrazicea tam-nisam ca un nerod — «spectacolul» incipient se complica în tempo rapid, devenind demn de un public select și pricepător. Intr'o jumătate de ceas de «lecție», elevul era frământat, prelucrat și fasonat cu atâta fanatică artă, încât la sfârșit, nenorocitul de el nu mai știa ce-i: băiat sau fată?

Urându-se cât ai scelipi din ochi pe scenă, maestrul îl lua în primire, îl purta cât era podiul, îl suceea frumușel și-l învățea ca pe-o sfârlează, îl oprea binișor și iar îl pornea, îi aplica une-ori câte-un «duș», că-i răcea sufletul până la zero grade, apoi dintr'o dată un «dampf» la maximul tensiunii.... încât sfătosul de adineaori, spileuit și pudrat ca un fante, cobora de pe scenă asudat-leoarcă, zăpăcit, aiurit, îmbujorat la față ca unul cu febră de patruzeci, într'o situație desnădăjduită de ins cu fesul turtit, luând un aspect totalitar de-un irezistibil comic! Când îl vedeai venind la «loc», din sfidător ce fusese, împletecindu-se ca un eunuc bleg și prăbușindu-se 'n bancă amorf și mototolit ca o cârpă — dacă n'ar fi fost, păcătosul, profund ridicol, i-ai fi putut plânge de milă!

Elevul bun, serios și muncitor, ce-și spunea lecția inteligent, respectând indicațiile maestrului,... îl mulțumea, firește, dar îl lăsa calm. Nu era prea darnic în laude și nu acorda epitețe măgulitoare la adresa elevului, oricât ar fi fost de distins. Zeu atot-stăpânitor în împărăția dramaturgiei, nu se putea entuziasma ușor de-un «succes» al elevului său. Cei ce le știu toate, vorba lui Labruyère: «ils admirent peu, ils approuvent!»

În schimb elevul leneș, mincinos și mai ales rău crescut, îi smulgea accente de nemulțumire, de mânie, de superbă violență verbală...

Revoltat de imbecilitatea celui ce venise să ia învățătura dela dânsul și când 'colo avea veleitatea de-ai vorbi «en egal», ba chiar de-a-l corecta — maestrul se constituia fulgerător în irezistibil avocat al «artei idiot ultragiante»: într'o înfinită varietate tonală, dela accentul strident de tenor acut și până la basul profund de Jupiter-Tonans, pe claviatura magistralului său aparat vocal alerga acum ca într'o grandioasă «fugă de-a lui Sebastian Bach un torent de tumultoase argumente.... se deslănțuia un adevărat cântec al mâniei, însoțit de-o vijelioasă grindină de dovezi zdrobitoare, ce cădeau cu nemiluita ca niște ciocane asupra capului nelegiuțului pigmeu, ce 'ndrăznise să tragă degetul cu «Samsonul» care de treizeci de ani sprijinea cu umerii săi formidabili sfântul templu al Thaliei din capitala României.

Când impertinența încăpățânatului elev persista și după primul atac desfigurant, al profesorului, altercația lua un aspect homeric, dialogul devenind subit monolog: sărind din jilțul său ca un tigru rănit de-un nemernic, maestrul își apuca prada nevolnică cu ghiarele logice sale strănse... o strălucită argumentație «titulesciană» încărcată de-o avalanșă de probe estetice, sentințe de-ale clasicilor, pilde din propria-i experiență teatrală, dovezi tehnice irefutabile, il turtea literalmente pe «adversar»; splendida pledoarie a maestrului scos din țâțanile răbdării de prostia năbădăiosului său elev prefăcându-se pentru noi, cei înmărmuriți în bănci, în aur curat de prețioase și variate cunoștințe, ce ne-ar fi rămas altfel, poate pentru totdeauna ascunse.

Prin accentul, patosul, verva și forma sa elegantă capudopera al argumentației profesorului friza pe alocuri domeniul sfânt al creației literare, livrându-ne câte-un sfert de oră de pură și rară plăcere artistică, în fața căreia orice lecție academică a cutărui doctor în ale esteticii, s'ar fi redus la proporțiile fade ale unui sarbăd moft didactic.

Dar ceeace m'a făcut de-atâtea-ori, să-l respect și mai mult, este că chiar în culmea pasiunii și impetuoșității sale, maestrul da dovada unei aristocratice stăpâniri de sine, al unei extraordinare forțe de-a ști stopa prompt ca un virtuos al vitezei, în buza prăpastiei, ce părea a se căsa din moment în moment, spre a înghiți pe nenorocitul «contrar». Și totuși... catastrofa era totdeauna uman evitată.

I-am fost elev doi ani și jumătate, o jumătate de an am studiat, cu permisiunea Ministerului instrucției, la Berlin — dar în tot acest lung răstimp, n'am auzit ieșind din gura maestrului o singură vorbă ne la locul ei, care să fi atins pe vr'unul din elevi în caracterul, sau onoarea lui, cu toatecă, atâția dintre noi n'am fi meritat, cum zice Românul, nici să-i trecem pe dinainte.

Dar nu numai în timpul «furtunilor» cari, ori ce s'ar spune, se petreceau «într'un pahar cu apă», ci și'n epocile lungi ale liniștei desăvârșite pe întreg frontul didactic, lecțiile marelui nostru dascăl prezentau acelaș colorit bogat de variate frumuseți estetice, logice, de permanent bun simț și umor, de cea mai pură esență românească....

După treizeci de ani, sânt încă proaspete în amintirea mea frazele lui spontane, rotunde, plastice, ironice, dar nicicând frivole, ofenzatoare sau urâte.

Să vă fac o «lecție» de-un sfert de ceas, așa cum o făcea maestrul. Firește, vorbele de mai jos trebuie spuse cu accentul, mimica, gestul și 'ntreagă știința lui de-a zice, de-a lămuri, de-a convinge, pe cari hârtia nu le poate reda:

— Măi *Băilă!* Măi *Băilă!* Ce-o să zică transilvănenii, când te-i întoarce în Ardeal? N'a învățat nimic la Nottara! Debarasează-tă de argoul tău din munții Sibiului... cască gura, întinde buzele, izbește cu limba!

Când vrei să pronunți labialele *p* și *m*, anticipezi împreunarea buzelor. *Cală!* Incovrigă bine limba, altfel nu iese sunetul!

— *Timp!* e surd. Apasă cu vârful limbii în cerul gurii și-o să vezi, că iese cuvântul!

— Ce vorbe sânt astea, omule! Ascultă 'ici: zadarnic nu zădarnic! Către, nu cătră! Nerod, nu nărod! Namilă nu nămilă! Necăjit, nu năcăjit! Deschisă, nu deschisă!.. Bre! Par'e'ai fi un sas, din Sibiul lui Burckenthal!

— Ești teribil, *Ionescule!* Nu te 'ncorda, măi, ca turel din «Patru săbii»!

— Nu sta așa, omule, că te maschezi! Ei poftim! Acù'te bagi în sufletu ăluilalt! De ce pui mâna pe umărul lui? Parc'ați fi doi zarzavagii, care se pozează 'n Cișmigiu!

— Variază, variază, că devii bătos, plicticos... uite, e'a 'nceput lumea să caște! Din simplu ce e lucrul, tu-l falsifici! N'ai ureche pentru intonație. Auz îți trebuie, auz perfect, altfel nu devii actor, de-ai trăi o sută de ani!

— N'ai nici gură! Mecanismul muscular al gurii tale e inert, e rigid, e complectamente lipsit de viață! Lasă glasul să curgă liniștit, ușor și debarasează-te de-acel ton mititel care s'ascunde, perfidul, în gâttejul tău și te 'mpinge spre-o continuă declamație!

— Băietate, băietate!... Sânt anumite pauze mărunte, abia observabile în cursul vorbirei, de care trebuie să uzezi, altfel devii o torăială monotonă, alungând toată lumea din sală!

— Tu forțezi mă, bruschezi dicțiunea! Atenuiază nișel glasul, nu-l lăsa să-ți facă cuvintele explozie, ca benzina 'n motor!

— Vocea ta e deplasată, total! Să nu-ți inchipui tu, că păcălești lumea din staluri. Trebuie să ai o dicțiune fără greș. Publicul are o intuiție de care nu-și dă seama, dar care-i foarte clară! Lumea, să te-asculte fără nici-o silință, atenția auditoriului să fie captivată prin farmecul și limpezimea dicțiunii tale! Când s'o 'ncorda omul să te asculte, obosește de grabă, se plictisește și cască...

— De actor depinde și cea mai bună piesă, din care jocul lui prost creiază un amalgam!

— Cum să scap eu din chichionul ăsta? Aici faci mișcări incoherente!

— Lansează-mi cuvântul ca pe-un glonte!

— Contorziunile feții și prea mult joc de scenă, strică tot efectul! Frumusețea trebuie să bată la ochi, tocmă prin simplitatea lucrului!

— Arată-mi prin jocul tău, cum se strecoară valul de durere prin canalurile suferințelor tale!

— Lasă evoluția liberă a gesturilor, care trebuie să fie în complectă concordanță, cu ceea ce spui!

— Scoate mâinile din buzunar! E un gest pretențios. Îți trebuie rutină de scenă în grad mare, ca să poți uza, de acest gest, pe care și-l-ar putea permite un *Le Bargo*, dar nu tu, un începător!

— Uite, iar nu știi ce să faci cu mâinile și-ți tai și efectele mărunte, ce le-ai putea obține...

— *Popescule! Popesculee!*... Crezi tu că mă poți minți? Omul care face exerciții zilnice are vorba sigură, mișcărilor degajate, jocul natural. Vorbești concentrat, firește, dar nu țipi ca o bucătăreasă!...

— N'am văzut-o niciodată pe teatru, îți spun, dar știu c'asa trebuie să fie, cum îți dau eu tonul!

— Povestește-mi acum domol, vorba să-ți curgă lin, să nu supere nici cea mai rafinată și sensibilă ureche din auditoriu!...

— *Popescule!*... încetează, stinge-o, stinge vorba omule, ssst!.. să n'auz numai un bâzâit de albină!...

— Ți-am mai spus-o de-atâtea ori, modificarea sunetului se obține prin dilatarea și căscarea gurii... numai în felul ăsta poți să modulezi și tonul nazal.

— Nu-i așa, mă! Dă-ți totdeauna seama de împrejurarea, cum vorbește omul în cutare situație, în viața zilnică și imită și tu natura!

— Ei asta-i! vorbă să fie!...

Naturali sântem toți, dar cei mai mulți sântem urăți. Trebuie să culegem numai frumosul din natură!...

— E bătos, melodramatic, urât, fals, cu reticențe și repezeli afectate... tot ce spui tu acolo!...

...Eu ce fac, măi? Trag cu urechea, aud aici ceva, aud de colo... ascult la lume... nu-i frumos!.. dar ce săi fac? mă'ndeamă meșteșugul meu... și cum le prind, le pun *ici la catastif* și iacă, ți-l dau ție și altuia.. și mie, când joc seara!

— Mă băietate, pune-te'n pielea omului, care face-o propoziție lingusitoare!...

Spui un *nu*, lăsând o porțiță întredeschisă pentru cazul dacă...

— Freacăți ușor fruntea, ca un om care se chibzuește cu sine-insuși!

— «Indispu!»

Datoria actorului de rasă e să facă abstracție dela toate nevoile lui personale și să se identifice cu rolul și personagiul ce-l joacă.

Hehei, băietate! Eu am văzut actor jucând la spectacol comedie bufă, de se tăvălea lumea 'n sală de răs... și-acasă la el, tat-so era întins pe năsalie! Asta-i actor, bă!

Niculescule!... te-i face și tu actor, când m'oiu face eu mitropolit!

— Ori ai un instinct formidabil al realității și-atunci te-a făcut *Dumnexeu* actor, ori trebuie să'nveți ziua și noaptea, pentru a deveni măcar un bun meșteșugar.

— Toată mișcarea, tot gestul pornește din cap, dela creier! Acolo te vezi ca'ntr'o oglindă. Fiecare act izvorește acolo și se prelucrează până în cele mai mici amănunte!

— Urcă, urcă, urcă glasul măi... pentru numele lui Dumnezeu!

— Lungeste-acum vorba, lungeste-o, întinde-o, trage de cuvânt ca de gumilastic!

— Ca actor, recitator, orator, trebuie să mă captivezi, să mă stăpânești, să mă frământă ca pe ceara! În fiecare cuvânt trebuie să-mi pui senzația cuvenită! Păi tu crezi, că o frază se repetă de florile mărlui? Când se repetă fraza, se face fiindcă autorul crede să convingă și *mai bine* publicul — tu o spui și pe-a doua, tot așa de anost, ca pe prima!

— Vorbește-mi religios, ca un sfânt! Ehei, băietate! Trebuie să ai un grăunte de nebunie ici, sub frunte, ca să devii actor!

— Păi tu nu vezi deosebirea între aceste două personaje? Imiți întâi vocea gravă a lui «Samson» (cum latră dulăul? ham, ham, ham!)... pe urmă dai în glasul pițigăiat al lui Samurache (hip, hip, hip!)... Păi noi ce facem alta, decât imităm natura?

— *Niculescule! Niculescule!*... *Ni-cu-lescu-leeee!* Impănează fraza, împodobeste-o cu panaș.. pune-i nervi, dă-i dampf!

— Măi băietate, instrumentația glasului tău e incomplectă... îți lipsește trâmbița... flügelhornul!

— Măi omule!... Vocea ta-i uniformă, ca sunetul unui clopot: bang, bang, bang! Plictisește, oricât ar fi de sonoră! Mai modulează-ți glasul, s'auzim și clopoțelele: tanga-langa-tinghi-linghi... și p'ăla, mititelul: cline, cline, cline!

Tinca, Bihor 15 Ian. 1935

A. P. BĂNUT

Realități subliniate ocazional cu privire la etnografie și folclor

Antropologul vienez, *Viktor Lebzelter*, a întocmit sub titlul de mai jos ¹⁾ un fel de chestionar; îndrumări practice, îndeosebi pentru misionarii ce se găsesc printre popoarele extraeuropene și cari ar avea între altele ocazia de a strânge material pentru cercetări etnografice.

Să vedem anume, ce recomandă *V. Lebzelter* acestor colaboratori prețioși ai științei europene? mai întâi arată că cercetările etnografice au progresat în așa fel în ultima vreme, încât e timpul să trecem la chestiuni de amănunt: la *detalii*. În urmare spune el, ne trebuie *monografiile de sate* ²⁾.

Se pare că cercetările au ajuns departe, din moment ce se cer monografiile de sate pentru depărtata lume a continentelor în afară de Europa, și că știința etnografică a făcut în această direcție un progres simțitor. În realitate așa și este. Astăzi știința sub acest raport a ajuns cu mult mai scrupuloasă decât ne-am așteptat, deși pentru noi e un lucru puțin obișnuit, fiindcă la noi o muncă sistematică în această direcție, abea în ultimul timp a început, grație prof. *Dimitrie Gusti* și școlii sale dela București. În parantez fie zis, puțini își dau seama ce însemnează în evoluția științei sociale la noi, acest pas. Dar despre acest lucru, altădată. și descriem uneltele casnice.

Ne gândim firește, la influența *orașului* care prezintă pentru noi aceeași *influență europeană* față de *satul nostru*. Se zice că până de curând, s'a reconstituit o *cultură primitivă ideală*, care ar fi rămas neschimbată din ultima epocă glaciară.

În altă ordine de idei, cursa aceasta ne este întinsă și nouă. E adevărat că diletantul nostru nu merge până la o astfel de reconstrucție. Cu alte cuvinte el nu face exces de *știință etnografică*; alunecă însă adeseori, fiind vorba de folclor, în *latinomanie*, stabilind origini *romane* datinele noastre, luându-și astfel aere de erudiție. Paguba e mare, pentru că am trecut de această manie care nu-și mai găsește nici un rost astăzi, întrucât, dacă poate fi vorba de mândria națională, astăzi suntem mai mult ca oricând prin noi înșine ceea ce suntem, și nu putem fi altfel decât cum suntem. Alimentarea, câtuși de puțin a mândriei noastre rămâne să fie constatată în funcție de marelui trunchi al neamului nostru și în afară de strămoși — astăzi mai ales — când credința în puterile noastre nu trebuie să lipsească: cu atât mai mult cu cât s'a dovedit, că cele mai multe din obiceiuri și datini la care ne raportăm, au un trecut comun și originea lor este proprie unui substrat de cultură mai vechiu, pe care stau mai multe neamuri și suntem fericiți că noi reprezentăm din această bogăție partea cea mai însemnată. O mică reprivire deci, a felului de-a privi lucrurile. Noi ne orientăm după cum se mișcă înțelesul ce se dă celorlalte probleme sau altora de felul acesta, de către ambianța în care ne aflăm; adică ținem seama de mentalitatea științifică occidentală în angrenajul căreia ne găsim sub toate raporturile.

Da, avem și noi o reconstrucție *ideală*, căreia-i rezistă numai cine este în curent cu cercetările mai noi ³⁾.

1) «Menschheitsgeschichtliche Feldarbeit».

2) Ca o aplicare a celor susținute, și-a publicat în *Zeitschrift für Ethnologie* (anul 1933) o schiță monografică asupra unui stat din Sud-vestul Africii în afară de alte cercetări făcute într'un stil mai mare și privind tot părțile de sud-vest ale Africii.

3) Deaceia, o cât de mică listă bibliografică de lucrările de specialitate apărute la zi, nu ar fi fără folos nici revistelor celor mai nebăgate în seamă.

Dar să revenim: populațiile, oricât ar fi ele de rămase în urmă cu cultura și civilizația lor, caută să se ridice spre un nivel cât mai înalt de viață; se *adaptează* la forme de civilizație mai înalte — e o condiție de viață pentru ele. Care nu o boate face, rămâne într'un stadiu embrionar de viață și e sortit automat pieririi apropiate. Deaceia cercetătorul trebuie să fie conștient tocmai de lucrul acesta. El trebuie să arate factorii cari influențează precum și rezultatele diferitelor influențe — și atunci am scăpat și de explicații *ideale*, explicații cari fac parte din bagajul nostru, preconcepționate de cunoștințe.

Noi vrem să știm, zice *Lebzelter*, *ce este* și nu din auzite *ce ar putea fi*. Și încă ceva: zice că mult mai însemnat este pentru noi să știm, decât cine știe ce vraje, *cum trăește indigenul astăzi — cum gândește el?*

Aici am putea iarăși să ne controlăm: cu câtă ușurință nu se procedează la noi, când, culegând o poezie populară, înseamnă că faci folclor și te și numești folclorist! Aș putea spune cu *Lebzelter*: vrem să știm pentru fiecare caz luat în parte, *cum trăește țăranul român? Și ce gândește?* Punctul acesta a fost apăsător la noi încă din 1910 de către *D-l Ovid Densusianu* în: «*Folklorul, cum trebuie înțeles*» — dar studiile speciale nu ajung decât rar și târziu la urechea celor mulți; celor mai mulți dintre cei ce se ocupă cu folclorul. Se înțelege, de-aici datorita noastră de-a întinde mână de ajutor. Colaborând alături de cei mai puțin specializați, nu ne facem decât datorita. Știința nu e nicidecum un (tabu) — secret. Ea e datorita celui din urmă dintre români — mai ales astăzi! Cunoștința pentru cei mai mulți dintre noi e o *condiție* de viață. Ne cunoaștem sau pierim sub lovitura disprețuitoare? *Politica culturii* cere astăzi mai mult ca oricând să ne căutăm pe noi înșine, și noi nu ne putem regăsi decât în ceea ce am realizat până în prezent cu concursul nesfârșitelor generații de înaintași cari nu ne sunt nici decum indiferenți cu atât mai mult astăzi, când suntem loviți în demnitatea noastră națională. Numai astfel putem năzui la o înfăptuire potrivită menirii noastre ca popor cu viitor și prestigiu între popoarele din Europa.

Răscolind realitatea de jos, stabilim pentru țăran: ce samănă și ce recoltă are? Ce întrebuintează pentru nevoile casei și dacă mai vinde, pe ce preț? În ce raport stă venitul cu cheltuielile? Animalele cu cari se ajută la munca câmpului, transport, etc. Pe urmă vin jocurile de copii, limbajul copiilor etc.

În rezumat cercetările etnografice vor arăta cu un cuvânt tot ceea ce populația respectivă gândește și lucrează.

Dar asta însemnează că e o mică distanță dela simpla *literatură populară*, la factorii fundamentali de viață. Noi prea adesea am luat-o de sus în jos — adică invers. — Și numai pentru că ne-a fost mai ușor. Literatura ne-a împins pe povârnișul acesta, căci dela literatura propriu zisă la folclor și etnografie s'a crezut că nu e decât un pas, când colo e un abis întreg! Pentru cine rămâne la *formă* nu e nici o dificultate, pentru cine vrea să aducă un rezultat sigur progresului științific trecând la *etnografie*, și folclor dificultatea era mai mare decât ne puteam aștepta.

Astăzi se cer cercetate realitățile adânci! *Florile de pe câmpie* oricât ar fi de frumoase, nu ajung decât să le contemplăm un moment, spre a trece la partea care ne interesează: *la realități* cât mai adânci!

ION CHELCEA

PREȘEDINTELE MASARYK

Ridicat dintr'o foarte modestă condiție socială, trecut prin școala neîndurată a privațiunilor și purtând foarte de tânăr în suflet noianul suferințelor păturilor de jos și popoarelor oprimate, Masaryk a reușit să urce culmile cele mai înalte ale cunoștinții, pentruca de acolo să străbată câmpul istoriei și să formuleze principiile salvatoare.

Poatecă cea mai de seamă însușire a președintelui care împlinește vrâsta respectată a celor 85 ani de muncă grea — o muncă rodnică, sigură de sine, calmă și de largi perspective — este cultul adevărului. În cercetările sale nu s'a lăsat împiedicat de prejudecăți, ci a calculat cu elementele rigide ale realităților sociale, cu ajutorul cărora apoi a fost în stare să înalțe scheletul celor mai cuprinzătoare sinteze.

Din cauza excesivului cult al adevărului avusese mult de suferit din partea poporului său. Idolii falși au fost doborâți. Mari iluzii distruse. În opinia publică s'a produs însă revirimentul în favoarea celui care a curățit istoria de bălăriile închipuirilor șovine. În locul lor a așezat criteriile adevăratului naționalism care se încadra perfect de bine cu gândirea democratică și universalistă.

Nici nu ne putem imagina un reformator mare, fără împlinirea imperativului prealabil: o personalitate pregătită, în posesiunea unui sistem de gândire originală, un filosof.

Cel care se ridica împotriva spiritului îngust și șovin, era un inițiat al sociologiei.

Il vedem pe Masaryk consacrat pe dea'tregul pătrunderii acelei materii sociale care permite inteligențelor dotate să desfacă veritabilele legi cari conduc societatea omenească spre limanurile libertății și progresului.

S'a angajat în gigantica luptă împotriva imperialismelor cari robiau neamurile și păturile sociale cele mai numeroase — cele muncitoare.

A străbătut toată vasta elaborație a socialismului științific, unde găsia mijloacele ideologice cele mai potrivite pentru dărâmarea supremațiilor volnice; a scris un documentat studiu asupra marxismului, osârdindu-se să încopce în armatura lui legitimitatea existenței unităților naționale, etnice.

Cea mai de seamă operă a lui Masaryk este fără îndoială: «Rusia și Europa» apărută în preajma războiului mondial. Aici a cuprins celebrele schițe sociologice, cari explicau antiteza eternă. Și Masaryk a dovedit prin acest studiu de comprehensiune excepțională a stărilor unei lumi tulburate, că era un profet. Miezul problemei europene constă în sensul pe care-l vor lua fluctuațiile deconcertante ale raporturilor dintre Apus și Rusia. Conflictul isbucnia în 1917 și-l trăim din plin și astăzi. Ce departe urmăria Masaryk perspectivele! Rușii primiau orice idee prin filtrul german. Preocuparea germană pur abstractă interesa mai puțin, decât încercarea de a da deslegarea practică a unei probleme arzătoare. Rusul vrea exclusiv experimentare, reformă, soluție; creerul său nu concepe artă pentru artă și metafizică inactuală, ci intervențiune grabnică în rosturile vieții. Acest neastâmpăr rusesc era parțial satisfăcut prin practicisul german. Apusul vorbea Rusiei numai prin intermediul germanismului predispus spre înfăptuiri. Intre Europa și Rusia avem încă separațiuni adânc marcate. Fîrește numai vremelnic. Masaryk, din turnul de observație ridicat la o atare înălțime, știa să detașeze stările și să tragă concluziile.

Deprins să scruteze cu aparat de atâta exercițiu și precizieune chestiunile sociale, se 'nțelege că Masaryk își cunoștea perfect de bine poporul său, în favoarea căruia a întreprins voiajurile diplomatice cele mai asidui și mai acoperite pe continent și în America, reușind să înduplece factori grei ca Wilson la sacrificarea imperiului habsburgic.

Cu marea sa autoritate de sociolog și om politic Masaryk a biruit rezistențele și s'a afirmat ca una din personalitățile hotărâtoare în făurirea destinelor statelor succesoriale.

Cehoslovacia desrobită l-a așezat în locul de președinte, reales continuu. Intemeietorul ei e venerat de toată suflarea. Marele democrat și-a făcut ca nimeni altul datorია față de țara sa.

România își îndreaptă privirile recunoscătoare spre colaboratorul ceasurilor mari.

Masaryk, gânditorul democrat și socialist, este astăzi un punct stabil în mijlocul furtunii ce s'a deslănțuit asupra nenorocitei Europe. El este un avertisment pentru toți rătăciții și superficialii cari uită cât datoresc țările succesoriale democrației eliberatoare de ieri. Dece graba de a alerga la răscurci pentru a te face vehicolul ultimei iluzii noi, când în principiul democratic ai răzimat toată construcția țării întregite? Când sărbătorești pe Masaryk, sărbătorești sistemul democratic!

ION CLOPOTEL

Italia în al patrulea an de criză

— Urmare și sfârșit —

Dar în împrejurările actuale, pentru progresul unui stat nu este suficientă numai ivirea unor circumstanțe favorabile. Se mai cere ca statul respectiv să aibă și omul care să sesizeze momentul prielnic, să iea repede o inițiativă energetică și să aibă curajul de a întreprinde acțiunea, fără multe ezitări și tatonări, fără prea mare frică de responsabilitate postumă, cu un cuvânt, să știe să întoarcă împrejurările în interesul planului său. Italia a avut un astfel de om în persoana lui Mussolini. Se vede aceasta mai cu seamă din maniera aproape condotieră, prin care a isbutit să scoată capitalul egoist și brutal din mâini particulare și să-l pună sub controlul statului.

Multă vreme cea mai puternică bancă a Italiei a fost Banca Comercială Italiană din Milano. Ea domina viața financiară a țării și a fost stăpâna industriei italiene. Capitalul ei se ridica la 80 miliarde lei, iar în portofoliul său deținea acțiuni și obligațiuni industriale în valoare de 40 miliarde. Capitalul în acțiuni al tuturor societăților italiene s'a evaluat la 400 miliarde. Banca Comercială a deținut a zecea parte din acest capital și prin aceasta a avut în mână controlul efectiv al unei treimi din industria întreagă.

În cărțile Băncii stocul de efecte industriale figura cu valoarea lor nominală, la care Banca le-a cumpărat, cca 4 miliarde Lire. În realitate însă, în 1931 valoarea efectelor italiene scăzuse la jumătatea valorii din 1929, iar tendința era de a scădea și mai jos, așa că diferența dintre valoarea nominală din registre și valoarea efectivă creștea din zi în zi. În această situație critică Banca a fost somată pe neașteptate să restituie o depunere de 200 milioane franci elvețieni (cca 6 și jum. miliarde lei), depuși pe un termen de 6 luni. Cu mari eforturi Banca a putut aduna 2 miliarde și jumătate, pentru rest i-ar fi trebuit un termen cu mult mai lung. S'a aflat deci pe pragul insolvenței. Conducerea Băncii, evident, a păstrat cea mai mare discreție, și a trebuit să procedeze cu cea mai mare celeritate, căci cu toată discreția și censura, vestea tot s'ar fi putut strecura. Și odată răspândită în rândurile deponenților, ar fi produs o panică teribilă și ar fi îndreptat puhoiul lor spre ghișeurile Băncii. În acel moment falimentul Băncii ar fi fost fățiș, iar falimentul Băncii Comerciale ar fi însemnat dezastrul economic al Italiei întregi.

Directorul Băncii a fost Giuseppe

Toeplitz. Precum Mussolini în politică, astfel a fost Toeplitz dictator în finanțe. Cu o răbdare uriașă, cu o dibăcie diabolică și-a întins mâna asupra unei întreprinderi, apoi asupra alteia. S'a vârit pe neobservate într'o industrie, încet-încet a acaparat-o, s'a vârit în alta, a luat-o și pe aceasta și așa pe rând a ajuns acolo, că puterile lui au devenit nemărginite.

Dar nu este urecuș, fără coboriș. Legile nemiloase ale sistemului bancar-capitalist l'au adus în situația descrisă. Financiarul omnipotent s'a cutremurat în suflet, dar la urmă totuș s'a văzut silit să facă pasul fatal. S'a dus să ceară ajutorul statului, ajutorul lui Mussolini. Și în vremece la începutul convorbirii lor au stat față în față doi duci, la sfârșitul ei a rămas numai unul. Senor Giuseppe Toeplitz a trebuit să accepte propunerile lui Mussolini orbește, din punct în punct. Capitalul trufaș și egoist a fost ingenuchiat.

Discuția dintre cei doi duci nu se cunoaște și poate nici nu se va cunoaște vre-o dată. Dar că a fost dramatică ne-o putem imagina dintr'o cuvântare publică a senatorului Teodoro Meyer, șeful noului institut, care a lichidat criza Băncii Comerciale Italiene. Vorbele lui sună așa:

«Italia nu are nevoie de anumiți sgârbenitori financiari complicați, în fruntea cărora să stea oameni, cari copleșiți de mărirea proprie, amefesc și se prăbușesc în neant.»

Așa senator Teodoro Meyer!

Iar ceva mai târziu Banca comercială în raportul său anual a explicat marelui public cele întâmplate cam în felul următor:

«Cel mai important eveniment al anului trecut a fost transacția financiară prin care am vândut, fără nici o pierdere din partea noastră, întregul nostru portofoliu de acțiuni, și care a trecut astfel în proprietatea *Societății Financiare Industriale Italiene* contra unui preț global de 4 miliarde Lire».

Iar mai jos, în acelaș raport, unde se demonstrează necesitatea creierii unui *institut permanent* pentru executarea acestei transacții:

«Șeful guvernului italian în inițiativa sa norocoasă a creiat un astfel de instrument în momentul cel mai oportun și sub forma cea mai convenabilă, prin crearea *«Institutului Mobiliar Italian»*.

Propozițiunile acestea cuprind o serie de transacțiuni foarte complicate în amănunte, dar sensul lor este foarte simplu. În două cuvinte ele

înseamnă că guvernul italian a cumpărat dela Banca Comercială întregul stoc de acțiuni la prețul lor nominal și prin aceasta a făcut-o nu numai din nou solventă, dar a devenit una din cele mai sănătoase băncii ale lumii. Apoi mai înseamnă, că *statul italian a devenit proprietarul efectiv al unei zecimi și prin aceasta ține în mână controlul efectiv asupra unei treimi din întreaga industrie italiană*.

Vedem, că pentru executarea transacțiilor s'au creiat două institute noi: *«Societă Financiară Industriale Italiana»* sau pe scurt *«Sofindit»* și *«Istituto Mobiliare Italiano»*. Sofinditul a fost numai un instrument mic, temporar, creiat pentru necesitatea monetară. El a cumpărat dela Banca Comercială stocul de acțiuni industriale în valoare de 32 miliarde lei plătiind 8 miliarde în numerar, iar pentru restul de 24 miliarde a dat titluri de rentă. Numerarul de 8 miliarde a provenit dela Banca Italiei, deci din tezaur, iar în ultima analiză, evident, din dări.

Pentru executarea permanentă a transacțiunii și a introducerii unui sistem capitalist controlat efectiv și în întregime de stat, a fost creiat Institutul mobilier italian. El a fost înzestrat pentru început cu un capital de bază de 4.400 milioane lei. Statutele definesc scopul său în felul următor:

«Să dea întreprinderilor italiene împrumuturi pe ipotecă, pe acțiuni, ori alte garanții asigurătoare și să investească cu acțiuni societățile particulare italiene».

Institutul poate emite trei feluri de efecte:

a) acțiuni, cari reprezintă titluri de proprietate asupra acoperirilor (proprietăți și alte garanții etc.) anumitor societăți și grupuri industriale, și cari prin urmare aduc dividendă numai în măsura în care o dau societățile înscrise pe ele;

b) titluri cu dobândă, cari reprezintă titluri de proprietate asupra anumitor realități ce formează proprietatea Institutului și cari dau dobânda pe cari o aduc aceste realități;

c) titluri cu dobândă garantate de stat.

Valoarea nominală a efectelor de sub b) și c), emise de institut nu poate trece peste suma înzecită a capitalului de bază, deci peste 44 miliarde lei; emisiunea acțiunilor de sub a) însă este nelimitată. Faptul acesta permite, ca întreaga industrie italiană să poată fi înghițită de institut.

La început Institutul a lucrat cu un capital de bază de 4400 milioane

lei, care a fost semnat de către 34 instituții financiare (bănci, case de economii, societăți de asigurare, etc.) încă în ziua lansării apelului. El a acordat ajutoare importante industriilor, cari aveau nevoie de ajutor. Pentru iarna 1932—33 a fost proiectată prima emisiune de titluri. Criza generală a făcut ca publicul să nu poată absorbi emisiunea, decât la finele anului 1933. Paralel cu aceasta s'a început preluarea treptată a acțiunilor dela Sofindit și emisiunea acțiunilor tip a) pe baza acoperirilor ce aveau acțiunile industriale respective. După ce și aceste acțiuni vor fi absorbite de public, institutul va putea proceda și la preluarea altor acțiuni străine, putând repeta procedeul până la infinit. Și cum toate emisiunile institutului poartă ștampila de garantare a statului, s'ar putea ca acțiunile să formeze o momeală bună pentru public. Atunci s'ar putea arunca pe piață o mare parte din capitalul de 272 miliarde, care azi zace neproductiv mort, în registrele băncilor, căci acțiunile Institutului pot fi negociate legal de toate instituțiile și pot servi ca depozite, plasamente, garanții, etc. Cu un cuvânt *de jure*, ele formează o realitate sigură.

La încheierea unui an fiscal câștigul s'ar împărți în felul următor: 20% se trec la fondul de rezervă al Institutului; după aceea se va restitui semnatărilor capitalului inițial o cotă de 5% din capitalul semnat. Din restul câștigului 75% iarăși se trec la rezervă, iar 25% se distribuie între semnatari. Guvernul garantează restituirea de 5% în schimbul unei acoperiri din încasările viitoare ale Institutului.

După cum este întocmit felul de a lucra al Institutului, el are posibilitatea de a deveni un instrument pentru realizarea unei economii dirijate, într'un sistem de capitalism controlat de stat. Să presupunem că Institutul și-ar extinde operațiile în așa măsură, încât ar îngloba în sine întreaga industrie. Să presupunem, mai departe, că fiecare cetățean italian, în loc să depună banii la o casă de păstrare, ar cumpăra o anumită cotă de participare la capitalul de acțiuni al Institutului. Faptul, pentru moment, pare fantezist, dar nu este deloc imposibil. În acest caz cetățenii Italiei, în totalitatea lor ar deveni proprietari colectivi ai întregii industrii italiene.

Singura, dar fundamentală deosebire între sistemul de proprietate italian și sovietic este acela, că în vreme ce toți cetățenii sovietici sunt acționari ai industriilor statului sovietic în virtutea cetățeniei lor în măsură egală și primesc dividende provenind din

producția mărită, prețuri scăzute etc. în forma unor avantaje generale și egale, cetățenii fasciști ar fi acționari numai în măsura participării lor la capitalul Institutului și ar primi dividende în numerar.

Institutul italian este condus de un Consiliu de administrație compus din 15 persoane, dintre care 6 sunt numite de guvern, iar 9 de Adunarea Corporațiilor, compusă din reprezentanții instituțiilor, cari au adunat capitalul inițial. Președintele consiliului a fost numit de Mussolini. Este clar că prin felul cum este creat, Institutul merge fatal spre controlul financiar al întregii industrii. Dar statutele lui nu prevăd nici o dispoziție care ar putea opri extinderea controlului și asupra administrației industriei. După declarațiile președintelui consiliului nici nu se intenționează așa ceva. Scopul urmărit de regimul fascist ar fi numai o selecționare între concernele industriale bune și rele, ajutorarea întreprinderilor neatînse și sănătoase în fond și dezinteresare față de celelalte. Se mai intenționează și împiedecarea unei expansiuni neraționale a oricărei industrii și limitarea tendințelor acestora între marginile posibilității. Dar de aci și până la controlul administrativ nu este decât un pas. Și mai evidentă pare afirmația, dacă luăm în considerare și alte două instituții create de regimul fascist. Unul este *Consiliul Corporațiilor*, iar cellalt este *Legea care decretează înființarea consorțiilor*.

Consiliul Corporațiilor este instrumentul de guvernământ al statului corporativ. Este o comisie compusă din reprezentanții tuturor ramurilor economiei naționale. Teoretic se aseamănă cu Consilul Suprem al Sovietelor și foarte ușor poate fi considerat drept un organ administrativ potențial al unui plan economic asemănător cu acela al Sovietelor.

Legea pentru înființarea obligatorie a concernelor a fost impusă de destrămarea în care se găsea industria italiană la 1927. În acest an s'au numărat 728150 de întreprinderi cu 3.965.501 muncitori. În medie reveniau 5,4 muncitori de fiecare întreprindere.

În nici o țară din lume industria nu era atât de împărțită pe fabrici mici. Chiar și pentru laici este clar, că nicăeri nu se poate face o risipă mai mare de energie, care în definitiv este legată inevitabil de o incapacitate de producție. Noua lege pentru înființarea obligatorie a concernelor tinde să curme situația aceasta. Prin ea fiecare industrie este obligată să formeze un consorțiu, dacă aceasta o

cer 70% din numărul total al societăților, cari se ocupă cu ramurile singuratică de producție ale industriei respective și dacă prezintă 70% din producția medie normală a branșei respective în decursul ultimilor 3 ani. Legea este obligatorie chiar și în cazul când în concern nu se adună 70% din producătorii singurari, dar sunt reprezentate 85% din producția totală. Desvoltarea ei va transforma industriile inevitabil, mai târziu sau mai curând, într'o serie de concerne-monopol.

În felul acesta guvernul italian și-a creat toate instrumentele necesare pentru introducerea și executarea unui plan economic dirijat: instrumentul financiar prin Institutul Mobiliar, instrumentul de organizare prin Legea pentru formarea obligatorie a consorțiilor și instrumentul administrativ sub forma Consiliului Corporațiilor. Când se vor pune ele în aplicare, este problema viitorului, căci în situația tulbură și criza prelungită de azi, Mussolini pare că nu s'a putut decide cui să dea preferință, planului economic dirijat, sau profitului liber. Și faptul acesta contribuie în mare parte la agravarea crizei italiene, cu toate că stabilitatea economiei financiare italiene pare a fi mai puțin periclitată ca a celorlalte țări industriale din Europa. Sunt însă indicii, cari arată, că și Italia a fost apucată de vârtej și că și economia italiană sângerează. Problemele puse de timpurile noi bat la poartă, toate fenomenele arată clar, că vechea economie politică nu mai poate dura, preceptele ei se dărâna pe rând și că nici formula capitalismului controlat de stat nu poate dăinui. Căci rezolvarea crizei Băncii Comerciale și prin aceasta a Italiei întregi nu este definitivă. Prin noul Institut Mussolini a fixat numai ziua scadenței finale la un termen mai îndepărtat, căci în definitiv, efectele emise de Institut, în fond, tot numai hârtii rămân, cu care un șomer înfometat nu se poate satura și nici îmbrăca, oricare ar fi suma tipărită pe ele. Soluția mussoliniană ar fi bună numai în cazul, când capitalismul bancar, care face tranșacții de valori fantastice numai și numai cu hârtii simbol al încrederii, ar reînvia după această criză. Ori mulțimile au fost prea des înșelate cu aceste hârtii, ca să mai anticipe încrederea oarbă, de mai înainte. Timpurile de azi sunt mărturia svârcolirilor finale ale unui sistem, care nu mai corespunde nici din punct de vedere științific, nici tehnic, și nici social.

VIRGIL BIROU
Inginer-Timișoara

Procesul de presă al Memorandului

— Linii istorice și antecedente politice —

II.

Pe tărâm cultural deasemenea se mai înregistra evenimentul întemeierii *Asociațiunii* pentru cultura și literatura poporului român în Sibiu în 1861, după ce încă în 1853 mitropolitul fondase ziarul *Telegraful român* și înfiripase un bine înzestrat atelier tipografic.

Dar chiar și din punctul de vedere juridic, perioada aceasta se caracterizează prin eforturi de destindere între popoarele conlocuitoare. În dieta provincială dela Sibiu românii recunoscuți ca a patra națiune puteau de bine de rău susține o reprezentanță, care să ducă lupta cu destulă eficacitate pentru legiuri cari să consemneze și interesele publice românești. Cea dintâi ofensivă ungrească, după încheierea dualismului, a fost îndreptată contra acestei diete prin revocarea legilor votate de ea în anii 1863 - 65. Un tânăr și competent istoric plasează chiar în acest moment istoric origina mișcării memorandiste ¹⁾.

Bine înțeles, că nici reprezentarea poporului român în dietele și conferințele din Transilvania nu era proporțională cu numărul populației; totuș vremea aceea, în comparațiune cu vremile de mai târziu, era un fel de paradis ²⁾.

Perioada de creștere a românismului durează cam un deceniu: 1849—1859. Se resimt, după 1859, influențele tot mai decisive ale clasei conducătoare maghiare pe lângă împăratul înmuat în intransigența 48-istă. Utilitarismul imperial nu voia să întindă coarda situației la extrem. Mai ales după războiul din 1866, împăratul capitulă în mod definitiv în fața Budapestei.

Grăție trecerii și propunerii lui Șaguna, împăratul a numit pe marele Andrei Mocioni (n. 1812) în 1848 în demnitatea de «comisar suprem districtual al provinciei Banatului», demnitate păstrată până în 1852 când Mocioni a demisionat, iar în 1856 s'a retras din funcțiile statului. În 1860 Mocioni, Șaguna și Petrino figurează ca membri ai Consiliului imperial întregit (Verstärkter Reichsrath) în calitate de reprezentanți ai românilor din Banat, Ardeal și Bucovina.

În ședința din 24 Sept. 1860 a Consiliului, senatorul Mocioni, care este însărcinat ca expert financiar al monarhiei, are prilejul să rostească o splendidă pledoarie în favoarea sistemului democratic cerând desființarea privilegiilor pe cari le dețin anumite clase. Ca să se vadă dela ce înălțime a vorbit Mocioni, reproducem:

«...Astăzi principalii factori în stat sunt popoarele cari au ajuns la conștiință proprie și vreau să-și valideze drepturile», ...«e neapărat de lipsă o schimbare a sistemului de până acum și înlocuirea lui cu o instituțiune democratică de administrare-guvernare proprie» ...«instituțiunile, cari vor lua ființă, au să fie întemeiate pe principiul perfecte egalități de drept al naționalităților...» N'au aceste cugetări politice oare și în zilele noastre o proaspătă actualitate?

Dar sbuciumul sublim al lui Andrei Mocioni nu poate fi exprimat în întregime. În ședința din 25 Sept. este întrerupt de către președinte, ba i se ia chiar cu totul cuvântul. Redactează atunci un memoriu direct către împăratul. Memoriul este o perlă de gândire politică. Mocioni vrea redobândirea autonomiei Banatului: «Banatul în decurs de 872 de ani nu a fost deloc încorporat în Ungaria», ...«Banatul a format mai

în toate timpurile o individualitate istorică proprie și ca atare atunci a fost mai fericit, când a atârnat deadreptul de Viena».

Mocioni vrea să apere trista realitate creată prin diploma împărătească din 20 Oct. 1860 prin care se fericia monarhia cu o nouă constituțiune, marele principat al Ardealului recâștigându-și autonomia pierdută prin uniunea din 1848, iar Banatul fiind complet ignorat. Împăratul pare înclinat să cedeze și însărcinează pe comisarul imperial contele Mensdorff-Pouilly loc. mareșal campestru, să descindă la fața locului în Banat pentru a-i prezenta un raport. În zilele de 18 și 19 Nov. 1860 Mocioni convoacă o mare adunare națională în Timișoara, la care asistă și comisarul împărătesc. Iată hotărârile adunării:

1. autonomia Banatului Timișorean și a Voevodinei față de Ungaria,
2. un teritoriu român cu toți românii sub denumirea de: Căpitănatul român,
3. garantarea vieții naționale,
4. șeful politic al Căpitănatului român să fie român din naștere,
5. limba oficială să fie cea românească,
6. alegerea căpitanului român prin popor, confirmat apoi de împărat.

Misiunea mareșalului a fost mai mult o farsă, căci lucrurile se aranjaseră dinainte sub presiunile deja influente ale Budapestei. Raportul a fost nefavorabil. Românii erau învinuiți ca incapabili de o conducere proprie, lipsindu-le elementele destoinice de intelectuali și funcționari.

Mocioni se decide pentru o ultimă încercare: Un memoriu cu 12.000 iscălituri către împărat. Zadarnic totul!

Prin rezoluția din 27 Decembrie 1860 împăratul a decretat reîncorporarea Banatului la Ungaria împreună cu 4 județe românești din Ardeal: Crasna, Solnocul de mijloc, Chioarul și Zarandul, județe cari formau un vechiu litigiu între Ungaria și Transilvania.

Atunci are Mocioni aceste reflecțiuni amare: «Și totuș 600.000 de români credincioși din Banat nu se ascultară, ci se împlini voia celor 40.000 de maghiari din Banat, în contra voinții poporului român, atunci când fu chiar întrebât... «și așa națiunea română e ucisă politicește».

Unde mai putea fi ieșite din cleștele de fier al rezoluțiunii împărătești?

O singură soluție mai vedea acest om politic bănățean: unirea tuturor românilor monarhiei «într'un corp moral, într'o țară a coroanei cu tip și caracter românesc», idee cuprinsă de altfel și în «petițiunea generală a națiunii române» prezentată împăratului în 13/25 Februarie 1849 în Olmütz cu propunerea ca împăratul să poarte titlul de mare duce al românilor; iar Francisc Iosif a promis, că va ține seamă de dorințele românilor ¹⁾.

Ideia concentrării românilor într'o singură unitate teritorială administrativă sub sceptrul împăratului, revine continuu în meditațiunile politice ale Mocionilor și altor gânditori (A. C. Popovici). Chiar când se renunță la planul grandios al unei provincii distincte, e neîntrerupt subliniată necesitatea ca românii din Banat, Ardeal și Bucovina să se solidarizeze și să se afirme ca un singur și greu factor politic. Secretul izbânzilor politice rezidă numai în înmănușcherea tuturor în jurul aceleiași concepțiuni.

ION CLOPOTEL

1) Ioan Moga: *Gând Românesc* (No. 5, Mai 1934).

2) Într'o conferință din Alba-Iulia 1.340.000 români aveau numai 8 delegați, întocmai ca și sașii în număr de 275.000, iar maghiarii și săcuii după 436.000 erau reprezentați prin 24 membri (*Dr. Teodor Botiș: Andrei Mocioni în Revista Institutului Social Banat-Crișana* No. 6—9 din 1933—34, p. 15).

1) *Dr. Teodor Botiș: Andrei Mocioni* I. c.

P A I N E A

Când trecu pe lângă o brutărie, d'abia se mai putu ține pe picioare. Mirosul cald al pâinei scoasă atunci din cuptor, îl ameți. Se lipi repede de zid, lângă vitrina încărcată cu franzele și duble. Simțea că se sfârșește. Nu mai putea să se miște din loc. Ființa toată îi era răscolită de mirosul puternic al pâinei.

«Foame, iar ai de gând să mă chinuști?».

De groaza vedeniilor, Traian se adânci în sine și improviziă o contemplație în vid, ca să nu-l observe trecătorii, atât de deși, pe străduța aceasta din apropierea halelor. Se munci să fie treaz, lucid și neatent la rumeneala frumoasă a pâinei. Cu toate acestea, fără să vrea, și cugetul și sufletul și toată atenția erau concentrate la o bucată de pâine, la o cât de mică bucată de pâine.

Ii veni în gând îndemnul să ceară.

«Să ceară?... Să cerșească?»

«Da, da să ceară foarte simplu. Să intre încet în brutărie, să se uite adânc în ochii vânzătorului, să-i vorbească frumos, fără să aibe aer de milog, fără să facă impresia de mizer cerșetor.

— N'am mâncat de multe zile... de foarte multe zile, domnule!...

Vânzătorul s'ar uita poate la el și ar fi văzut că are de a face cu un intelectual cinstit; s'ar fi prefăcut că n'auzise lămurit vorbele și că nu le înțelesese adevăratul senz... I-ar fi întins o pâine... O, Doamne! o pâine din alea frumoase, rumene, calde. Omul când i-ar fi dat-o, ar fi avut o atitudine de respect ca și când i-ar fi fost plătită pâinea cu prețul îndoit.

— Poftiți, vă rog, pâinea... E proaspătă. Acum am scos-o din cuptor.

El ar fi luat-o și s'ar fi dus într'un gang de prin apropiere; acolo în semi-obscuritate, nevăzut de nimeni și-ar fi ucis foamea. Ar fi ucis acest groaznic monstru... Da, Da, l'ar fi omorât cu frenezia cu care ai stârpi o ploșniță care te-a supt atâtea nopți de chin... Fiecare dumaticat, din pâinea caldă și bună, înghițit cu o poftă neîntrecută ar fi fost un pumnal vârit adânc în trupul ploșniței...

O pâine frumoasă, o dublă caldă avea poate 100 de dumaticați... Două sute... Multe sute.

«Foame — foame! — Monstrule,

cum ai să te întinzi tu acuma, cum ai să primești loviturile de moarte!»...

Ochii lui Traian duși adânc, luminați bizar, ca într'o chinuire de vis rău se fixară neașteptat asupra vânzătorului, pândindu-l, fără să știe de ce, cu atenția cu care un hoț pân-dește momentul potrivit, ca să dea lovitura.

Vânzătorul îl observă și se apropie de fereastră: mustață galbenă, ochii galbeni, tip tot galben, fardat însă pe obraji ca un clown.

— Domnul dorește o pâine?

Traian îi răspunde printr'o uitătură și mai adâncă aplecându-se puțin pe tarabă...

Privirile celor doi se întâlniră într'un unghiu ascuțit geometrizat în capul fiecăruia. Se împletiră apoi în mulțiplii șerpi de lumină cari se zvârcoliau în jurul aceluiași gând solidificat: «pâinea».

Unul vrea s'o vândă: altul s'o mănânce...

Traian mut, concentrat până la hipnoză, îl pironi pe omul din fața lui cu ochii, din ce în ce mai ascuțiți, mai pătrunzători. Vânzătorul vru deocamdată să reacționeze, să se miște, să vorbească, dar toată puterea gândului lui Traian țâșnită din luminile ochilor, îi porunci stăpânitor și mut: «Taci!»

Vânzătorul împietri cu ochii înghețați în ochii lui Traian. Mâna albă de făină, zguduită mărunț ca de un curent electric, se ridică osoasă de sub tarabă, înaintând fantomatică spre Traian, desemnând prin aer o spirală inegală, luă o pâine rotundă, mare, caldă și o întinse celui care o dorea cu atâta râvnă.

Traian vru să vorbească ceva: să-i mulțumească.

Vânzătorul sfredeli, la rândul lui, cu aceiași putere de suflet, cu care Traian ceruse pâine, poruncindu-i tot în tăcere, dar cu o robustă bunătate și cu o mare căldură țâșnită din inimă:

«Taci!»

Traian luă încet pâinea și plecă liniștit dela geamul brutăriei, cu pași mari și cu privirea dusă undeva, de parte, unde nici el nu știa lămurit...

Pe lângă grilajurile de fier ale spitalului brâncovenesc cari se întind până aproape de dealul Patriarhiei, pe podul de beton armat, de peste Dâmbovița, tăiat de multe linii de

tramvai electric, pe străduțele de prin apropierea cheiului, dela celălalt pod, «Șerban-Vodă», până la Tribunal și, acolo, în raionul halelor de carne, de pește și de păsări, colcăie lume imensă, într'o atmosferă murdară, nesuferită, întocmai ca niște gândaci multi-colori într'o uriașă hazna de gunoi.

Aici, în această inimă cangrenată a Bucureștilor de unde se descarcă zilnic hrana orașenilor prin coșurile oltenilor sau prin coșnițele servitoarelor, forfăiesc, de dimineața până seara și de seara până în crăpatul zorilor, sute de clienți, cu sumanele pline de jeg, veniți după muncă sau veniți cu ceva de ale vânzării de prin gospodăriile lor, negustori buhăiți de țuică, măcelari mânjiți de sânge, țigănci pline de var, cu bidinele lungi ca niște furci caudine, prostituate de ultima speță cu un pol sau chiar cu 10 lei vizita, prin closetele cârciumilor din piață, pui de țigani cari răcnesc cât îi țin coardele pieptului: «Spiciala», șomeuri, cerșetori...

O parte din această lume, aci doarme, aci se școală, aici mănâncă, dacă are ce, aici zace tot timpul. În anumite ore din zi, când cerșetorii își etalează ciolanele mâncate de bube, picioarele oloage, ochii scoși, partea aceasta blestemată a orașului, devine o adevărată «valea plângerei». Parcă o putere sarcastică a azvârlit aici maldăre de carne și de pește, de zarzavaturi și de flori, de fructe, de zahăr și de tot felul de bunătați, de care leproșii pieții, leproșii acestei piețe, nu se pot atinge: n'au voie să se atingă. Piața mare, sub acest aspect, înfățișează pentru ochiul de gând, maidanul real, până la cea mai infernală cruzime, al vieții omului de pretutindeni; grămezi de belșug alături de cea mai neagră mizerie.

Traian Baeria, purtând mereu pâinea subsuoară, fusese răpit de vârtejul acestui iad inundat de soare, de aproape o oră. Privea îngrozit în toate părțile și nu-i venea să creadă, dacă e adevărat sau coșmar. Când își dădu seama într'adevăr de spectacolul care se desfășura în fața lui, un val de scârbă îi năvăli în tot sufletul. Tot uitându-se lung pe tot cuprinsul pieții. Traian avu o flagrantă viziune apocaliptică a unui uriaș convoi de flămânzi în sdrențe, care exala o duhoare de stârv, flămânzi cari semănau

1) Din romanul care va apare în Ianuarie.

Teatrul în U. R. S. S.

— Rusia Sovietică are 560 de teatre profesionale, cari joacă în 40 de limbi —

Au trecut 17 ani și ceva dela aniversarea din Octombrie a revoluției rusești și U. R. S. S. a ajuns să realizeze lucruri uriașe în toate domeniile artei teatrale. Pretutindeni se văd mărindu-se și fortificându-se tinerele cadre ale artei scenice, lărgindu-se rețeaua instituțiilor școlare teatrale, școli superioare, tehnice, studii și școli dramatice; teatre noi sunt construite până și în colțurile cele mai îndepărtate și mai obscure ale țării: Pretutindeni există o splendidă înflorire a teatrelor naționale printre naționalitățile cele mai diverse, iar arta dramatică independentă, neprofesională, se dezvoltă atât în profunzime, cât și în întindere.

Uniunea Republicelor Sovietice posedă actualmente 560 teatre profesionale. Numai regiunea moscovită (afară de orașul Moscova) numără 64 de teatre. Există 32 teatre în regiunea Leningrad, 80 în Ucraina, 19 în Caucazia de Nord, 27 în regiunea Ural, etc., etc. Moscova are actualmente 5 opere, 49 teatre dramatice, 3 teatre de operetă, 2 teatre de gen mixt, 1 teatru de satiră, și în fine mai multe teatre naționale (tătare, evrești, ucrainene, letone, țigănești). În 1914, — aceasta ca titlu de comparație — Rusia țaristă avea doar 154 teatre.

Însăși — ca să zicem așa — «geografia» artei s'a schimbat. Nu mai există azi o singură localitate care să nu-și aibe, de nu teatrul ei, cel puțin spectacolele ei teatrale. Arta teatrală a pătruns până și în pustiurile Siberiei, în bărcile Yakutiei, în stepele Kazakstanului, în «kolkhoz»-uri, în «sovkhoz»-uri, în șantierul uzinelor în construcție.

— Se joacă în 40 de limbi —

Teatrele naționale în U. R. S. S. joacă în 40 de limbi. Din an în an, numărul teatrelor naționale crește mereu.

Georgia are actualmente 14 teatre naționale, Uzbekistanul 15, Armenia 7, Rusia Albă 19, Azerbaidjanul 10, Kazakstanul 12, Bakoria 3, Yakutia 2. Teatrul tătar din Simferopol și-a sărbătorit în 1934 a 11-ea aniversare dela întemeierea lui.

Teatrele din U. R. S. S. sunt slujite de un personal de 47.000 muncitori ucenici, și totuși numărul acesta mare nu-i suficient ca să satisfacă cererea mereu crescândă de personal teatral.

— 168 instituții de învățământ teatral —

Rețeaua instituțiilor de învățământ teatral superior, *tecnicum-uri* — cum se spune în Rusia — și școli dramatice, se întinde din ce în ce mai mult, în așa măsură, încât azi toată Uniunea Sovietică are 168 instituții

de învățământ artistic mediu sau superior cu 25 de mii elevi. Muncitorii alcătuiesc în mediu 65 la sută din numărul elevilor.

Astfel, numai orașul Moscova are 28 instituții de învățământ teatral, printre cari cităm: tehnicum central, tehnicum de artă ne-profesională, tehnicum teatral regional, tehnicumul teatrelor Maly, Kanerny, Vakh-tangok. M. O. S. P. S., acela al Revoluției, ale Armatei Roșii și al teatrului evreiesc de Stat.

Asemenea tehnicum-uri artistice funcționează și în Yakutia, Kirgizia, Dagnestan, Carelia, Crimeia, Republica tătară, regiunea Moldovei. Dar oricât de numeroase ar fi ele, aceste instituții nu pot satisface decât în proporție de 30 la sută cererile nouilor cadre de muncitori ai artei teatrale.

Înainte de revoluția din Octombrie, Rusia n'avea decât 20 de școli teatrale. Existau 7 școli și cursuri dramatice la Moscova, 5 la Petersburg, și în sfârșit câteva școli în marile orașe din provincie: Kiev, Odesa, Karkow, Saratov, Rostov.

Azi, sunt în construcție, un foarte mare număr de noi teatre, în mai toate regiunile Uniunii Sovietice: la Khabarovsk, Nikolsk-Uswriisk, Magnitogorsk, Semipalotinsk, Le-boksary, Berenzniki, Khribinogorsk, Alexandrovsk.

Un teatru foarte mare, putând cuprinde 5.500 spectatori a fost construit la Sverdlovsk. În timpul celei de a doua perioadă quinquinală. Ucraina își va construi 16 teatre noi, răspândite pe toată suprafața republicii și alte 50 teatre de importanță locală, precum și un număr mare de cluburi. În total Ucraina va avea 390 teatre staționare, de bază și ambulante. Încă din 1933 Ucraina avea 6 teatre de operă, 40 teatre dramatice, 6 teatre ale tineretului muncitoresc. În 1937, ea va avea 12 teatre de operă, 95 teatre dramatice, 31 teatre de-ale tineretului muncitoresc, 108 teatre de-ale «kolkhoz»-ienilor. Planul quinquinal — în ceace privește arta — prevede construirea a 115 teatre noi cu 182.000 locuri. U. R. S. S. are 4.687 cluburi muncitorești, în care spectacolele teatrale se dau în mod sistematic.

— Șomajul artistic e suprimat —

Numai în Ucraina există 200 posturi de sprijin de-ale circumscripțiilor pentru direcționarea cercurilor dramatice. Pentru întreținerea lor se cheltuiește în fiecare an 2 milioane de ruble. Sub regimul trecut, Statul nu subvenționase decât teatrele imperiale ale Capitalei. În provincie, teatrele erau, în cea mai mare parte, întreprinderi comerciale particulare.

În 1932, teatrele din Ucraina au primit un total de 6 milioane ruble, ca dotațiune. În 1933, cifra aceasta s'a ridicat la 8,5 mi-

lioane. Și cu siguranță că a crescut și în 1934, ale cărui cifre nu le am în față.

Uniunea Sovietică e, din această cauză, poate singura țară din lume în care șomajul a fost cu desăvârșire suprimat printre muncitorii artei. Și nu numai șomajul, dar și așa zisul «sezon mort» care-i la noi, după cum bine știm vara.

Trebuie să menționăm deasemeni că progresele calitative corespund în totul acestei uriașe înfloriri a teatrelor în U. R. S. S. Dar despre acest lucru, într-un articol viitor.

PAVEL MUREȘEANU

NOAPTE

Își stinge'n vatră carul mic tăciunii
Și-aprinde calea laptelui din spuză.
Corabie'n văzduhuri călăuză,
Un nor din raze'n neguri toarce funii.

Cu vânat fir brodând mătasă lumii,
Vâslește noaptea'n beznă grea, ursuză;
Sclipiri albastre flutură pe buză,
De parcă cerc îi fac din cozi păunii.

O mână din adâncuri se desprinde
Și împrăștiind a nourilor plasă,
Presară'n apa cerului mărgele.

Târziu, când jocul undelor s'aprinde,
Strivește'n pumnu-i fire de matasă
Și trage cu năvodul printre stele.

AL. IACOBESCU

O singură iubire...

O singură iubire-a fost în stare
Să'nalțe gândul strâns legat de moarte
Și vraja năzuințelor s'o poarte
Spre cea mai înțeleaptă'nfiripare.

Prin ea scăpându-i ne'mblânzite gloate
Din strășnicia'nveninatei ghiare,
Semeț, m'am luat de piept cu cel mai tare
Cu brațul prins de-a cerurilor toarte.

Ea-mi stă de veghe'n preajmă ca o mână
Curată și adânc ocrotitoare,
Mângâietoare'n tristele-mi înfrângeri.

Nu, trăinicia dragostei nu moare,
Credința când pe suflet e stăpână
Că poți să'nalți când pentru altul sângeri

AL. IACOBESCU

la chip cu el. El... Traian Bacria... Mergea în fruntea convoiului flămân-zilor drept, înalt, regal în marea lui foame... În aceeași clipită un cerșetor ciung de mâna dreaptă și schiop de piciorul stâng, care sta rezemat de barele podului, îi ceru pomană, cu un glas stins, care semăna mai de grabă cu schelăitul unui câine strivit în stradă de roatele unui camion încărcat.

— Fă-ți milă și pomană! Mor... mor de foame! Traian se uită lung la el.

Când îi întâlni ochii albaștri, pă-

trunzători, fruntea lată, barba nerasă, un junghiu i se infipse în inimă: «Taica?... Taica cerșetor?».

Răsuflarea i se opri. Simțea că se prăbușește, cu o iuțeală vertiginosă, într'un adânc negru, fără fund... O forță bunăvoitoare însă, din afară de el, îi desceleștă de pe buzele vinete o întrebare.

— Cum te cheamă?

Ca dintr'o nebuloasă de sfârșit planetar, ajunseră la urechile lui, scâncete ozonice:

— Ion Guță din Ferentari.

Vârtejul se liniști tot atât de repede cum venise. Traian fără să se mai gândească aruncă cerșetorului, repede, pâinea și o luă la fugă spre Morgă, pe lângă barele de fier al malului Dâmboviței... Când își încetini pașii viziunea convoiului flămân-zilor începu iarăș să-i stăruie în minte. Traian mergea, tot ca înainte, drept. De data aceasta era mai senin. Se simțea ușor: Un rege fără griji în fruntea unei armate de vedenii.

GEORGE ACSINTEANU

Cezar Petrescu: **Duminica orbului.** (Universala-Alcalay, București).

«Duminica orbului» face parte din categoria acelor romane ale d-lui C. P. în care elementul social trece pe al doilea plan, predominând conflictul psihologic. Introducând o tehnică nouă, romancierul și-a condensat acțiunea acestui roman într-o singură zi. În 24 ore (13 Mai — Duminica orbului — 1931) un complex de drame omenesc se leagă și se desleagă; fatalități tragice invincibile orientează, pe cărări nebănuite, viața unor oameni cu diverse temperamente, cari își împletesc destinul, se apropie, se îndepărtează, aducând unicul lor univers, pentruca apoi să fie înghițiți de marele necunoscut.

Pe peronul Gării de Nord din București, la sosirea ultimului tren de noapte, s'au cunoscut doi tineri: Sergiu Miclăuș, tânăr magistrat într'un orașel din Transilvania, venit în capitală pentru înmormântarea mamei lui vitrege, și Gina Alimănescu, profesoară la Oradea venită pentru nunta prietenei Odeta Cristodoreanu.

După un ceas de conversație, tinerii, subit, se iubesc reciproc.

Iată o scenă cam arbitrar plăsmuită. Dar de ce nu s'ar putea întâmpla? D-l C. P. posedă din belșug arta de a motiva situațiile, chiar cele mai puțin realizabile, și a ne da iluzia verosimilității lor. Tocmai în aceasta admirăm arta d-lui C. Petrescu. Întâmplările observate de d-sa sunt supuse unei transformări subtile, schimbându-le și ticluindu-le în imaginația d-sale în așa fel, încât totul să iasă bine după intențiile-i proprii.

La despărțire, Sergiu și Gina și-au făgăduit reîntâlnire pentru ziua următoare.

Dar, răpiți și despărțiți de propriul lor destin, nu se mai întâlnesc, deși sunt la o distanță minimală unul de altul.

Cu câtă abilitate a știut romancierul, să inventeze o serie de obstacole!

Sergiu este întârziat dela întâlnirea cu Gina de ceremonia înmormântării mamei lui vitrege; apoi de destăinuirile tatălui său vitreg Leon Dobrotescu. Un rol important îl are Catriona, mătușa Ginei. Când Sergiu vine s'o întâlnească pe Gina în casa mătușii ei, Catriona nu-i dă scrisoarea lăsată de Gina, făcându-l să creadă că totul s'a sfârșit, și să-și reia viața de tripod.

În același timp Gina, în așteptarea reîntâlnirii cu Sergiu, este cuprinsă de o cumplită desamăgire și se lasă târâtă în patimă de vechiul ei amant.

Brodând pe canavava acestei acțiuni principale, romancierul ne-a înfățișat în «Duminica orbului» un aspect epizodic al Capitalei, cu viața palpitantă, sângărândă, în care mișună mulți oameni și se încrucicează multe destine, pentruca neprevăzutul să le înghită pe toate.

Un personaj, ce pare a fi de prisos în gospodăria romanului, este «orbul dela grădina Tâncăbeascăi», așezat la o răspântie a cartierului unde au loc cele două ceremonii: înmormântarea și nunta. În jurul lui se în-

vârtește această lume neștiutoare, pe care el, ce îndeplinește esențial funcția simbolică a destinului, aruncă din întâmplare la ușa unei biserici, o poartă pe cărări nebănuite. Tanti Catriona, ce joacă același rol, era deajuns.

Ca și'n «Plecăt fără adresă» romancierul utilizează același procedeu tehnic: un capitol sfârșește cu aceeași frază, cu care începe următorul. Romanul e bine echilibrat. Frază bogată și sugestivă. Stilul viu, pitoresc și limpede.

«Duminica orbului» arată un nou aspect al talentului multiplu al d-lui Cezar Petrescu și este în cariera distinsului romancier un popas de mare altitudine.

*

Ion Agârbiceanu: **Răbojul lui Sf. Petre.** (Editura «Eminescu» București).

«Răbojul lui Sf. Petre» este o satiră spirituală a păcatelor de care suferă Țara Românească după războiu. Pentru a biciui aceste păcate, savurosul povestitor — Părintele Agârbiceanu — a imaginat o călătorie a portarului raiului prin țară.

Chemat într-o bună zi și trimis de Atotputernicul pe pământ, Sf. Petre ajunge, pe aripile văzduhului, într-o țară ciudată, cu oameni bizari, ce se numește România. Gârbov și transfigurat, Sfântul trece dela munte la mare, prin cătune și orașe, pătrunde în casele oamenilor nevoiași, se duce la primării și la locuri de snoavă, unde se adună lume care urzește intrigi, se strecoară în cabinete în care se pun la cale acțiuni mârșave, participă la lucrările comisiilor de împrumut, pretutindeni însemnând pe un răboj ceea ce observă, pentru a raporta Stăpânului. În tot locul este cu multă atenție la ceea ce se petrece, intervenind uneori pentru triumful binelui împotriva duhului rău.

România, pe care Sf. Petre o credea o țară apricolă înfloritoare, este în realitate un loc de sărăcie, unde țăranul nu izbutește să-și agonisească avutul, deși nu pridisce cu munca. Sfântul nu află nicăieri cuvântul Evangheliei. Nici chiar în biserică. Preotul este grăbit a termina de mântuială slujba, pentru a asista la un act de împrumut, unde este interesat.

Politicienii se așează pe capul norodului, vânturând vorbe deșarte și făcând făgădueli. La București, Sfântul găsește o lume peștrită, imorală.

Pretutindeni prea multă ușurățate, lene, lăcomie de bani, gâlceavă, superficialitate, coruptibilitate, vicia necinstită, fraude..., păcate asupra cărora Sfântul rostește apăsător blestemul.

Rareori, când dă de oameni cu virtuți, fără puțință de manifestare, în mod răspicat, se exprimă și asupra putinței de îndreptare a lucrurilor. «Și vei grijii pe viitor să dai îndrăneală celor buni și cinstiți din România. Să cuteze»...

Satira Părintelui Agârbiceanu nu este prea usturătoare, nici deprimantă. Ea e străbătută de duhul creștinesc al blândității. Cartea n'a fost scrisă de dragul satirei. Ea are un scop etic, nemărturisit, care se desface limpede din fiecare pagină, și este menită a sădi în sufletele cititorilor un spirit de încredere și de optimism.

«Răbojul lui Sf. Petre» este o carte scrisă cu duh de slavă arhaică, în care autorul — bazat pe o justă observație — ne-a înfățișat un autentic material omenesc. Cititorii noștri au savurat acest roman în «Societatea de mâine».

O carte, din care seninul nostru povestitor a reușit să facă o operă de artă.

ION TOMUȚA

Cununie *)

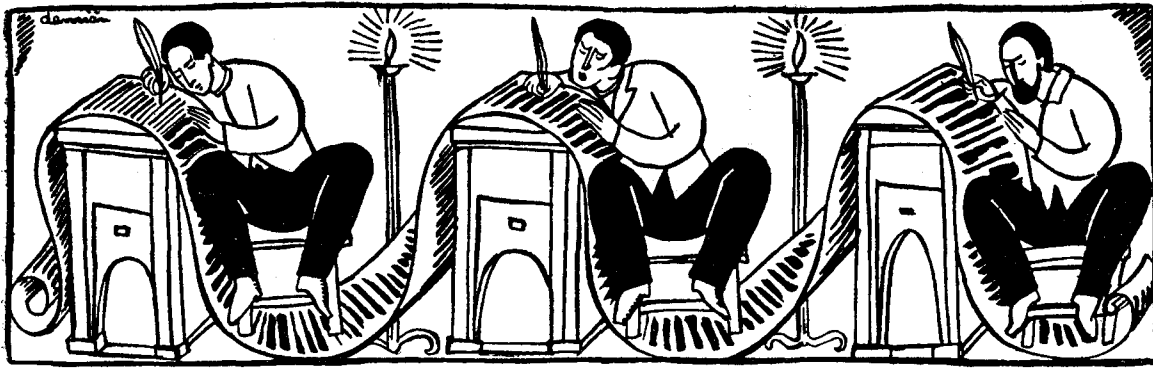
Am sărutat Arieșul cu pumnii plini de prund.
Lacrimi grele-am rostogolit până'nstrăfund.
Era atâta plâns în undele senine,
Că toate pietrele de aur, erau pline.

Am împletit scâncet de cetine din gruiuri,
Și cântece de tulnic, svonite printre măguri.
— Cunună înflorită cu plâns durut prin țară,
Pe moți frațini cu dorul și cântecul de sară.

Se 'ntoarcă drumu'n munte în mine și pe apă,
Holoangări goi și jilavi la 'nerucișări se 'nchină,
Ii port și-i simt în mine aievea cum s'adapă,
Și cânt și cânt eu moșii, din tulnic și cimpoi,
Că muntele de aur, s'a cununat eu noi.

V. COPILU-CHEATRĂ

*) Din volumul de poeme «Cânt din tulnic» ce va apărea în curând.

Documentele revoluției din 1784

Am simțit o deosebită satisfacțiune, când am putut vizita expoziția atât de minșioasă a revoluției lui Horia la Academia română: pergamente, stampe, picturi, medalii, desene, busturi și o vastă literatură (istorie, versuri, scrisori, descrieri, monografii, conferințe, schițe, romane). Cu o sârguință rară d. dr. Octavian Beu consilier de legație în ministerul de Externe, a strâns din muzee și arhive publice și particulare, o scumpele mărturii cari pot să ne dea o imagine aproximativă a figurilor celor trei căpetenii Horia, Cloșca și Crișan, precum și a timpului lor agitat. Abia când te găsești în fața unui atare material, îți dai seama cât este de dificil a oglinzi cu fidelitate paginile sbuciumate ale vremii de atunci.

Și pentru ca să afli adevărul-adevărat, o nevoie de un spirit critic care să îndătore tot ce e fantazie și să discearnă ceea ce e vrednic să rămâie. Câți dintre artiștii timpului n'au căutat să exagereze chipul conducătorilor! Din Dresda, Viena, Pesta și din atâtea alte centre s'au grăbit pictori și caricaturiști să coboare în temniță și să prindă portretul lor nu aievea, ci exagerând trăsăturile dure!

Începutul d-lui Octavian Beu e vrednic de toată stima. Meritul cel mai mare al expoziției va fi că va stimula la noi cercetări, la publicarea materialului, la trierea irealului și la reconstituirea cu grijă a datelor demne de crezare.

Dorim răbdare și muncă permanentă în această direcție.

HORIA TRANDAFIR

Redacționale.— E cu mult mai vastă materia documentară asupra revoluției lui Horia decât, ca ea să poată fi cuprinsă, nici chiar în infimă parte, într'un număr de revistă. Ne-am decis astfel să nu mai întârziem apariția numărului de față și să publicăm, succesiv, în n-rele viitoare studii asupra răscoalei din 1784, aducând în chipul acesta o contribuțiune mai completă și mai lămuritoare asupra cauzelor ei sociale profunde.

O seamă de cronici ce n'au încăput în n-rul de față, vor apărea în n-rul viitor.

Revoluția lui Horia

«Societatea de mâine» este cea mai bogată colecțiune de documente cu privire la realitatea socială din Munții Apuseni. Ani de-a rândul ne-am consacrat problemei. Munca noastră s'a impus. Chiar și guvernanții au apelat la noi ca să le punem la îndemână materialul. Printre ei amintim pe Vasile Goldiș, Ionel I. C. Brătianu, C. Argetoianu, Iuliu Maniu, Ion Pop (fost subsecretar de

stat la Interne). Și totuș, ce departe suntem de soluții serioase, de eforturi în continuitate, de mari acte de guvernământ. Însă comemorarea răscoalei dela 1784, dacă e cu adevărat sinceră, atunci trebuie să deștepte în pătura intelectuală o conștiință viie asupra problemelor satului românesc. Pentru a se putea vedea în adâncul chestiunii publicăm comentariul d-lui prof. Ion Lupaș asupra patentei din 1785 împreună cu părțile ei esențiale, precum și studiul d-lui Petru Suceiu asupra satului românesc. Așa înțelegem noi să comemorăm evenimentul.

Desfilințarea claselor sociale

Revoluția moților din 1784 și-a dat lozincile ei, puține, însă extrem de viguroase. Voința de oțel a răsvrățiților contra sclăviei era dirijată de convingeri ieșite din cea mai aspră școală a victiei. Parolele revoluționare au fost: «să nu mai fie nobili», «să se împartă moșile nemeșesti», «domnii să plătească dări ca și poporul», «toți proprietarii să depună jurământul de credință» (în mâinile răsculaților), «să se deschidă închisorile» (unde nevinovații erau torturați zeci de ani, deci să se dărâme Bastiliile). Cu toate că în fruntea revoluționarilor nu se puseseră intelectuali (clasa sus pusă trecuse de partea celor tari, se maghiarizase), totuș forțele populare nu au fost deslănțuite de oarbă întâmplare, ci au stat sub puterea unor cuvinte de ordine cari cuprindeau uriașa revoltă a maselor împotriva nedreptăților. Revendicarea primară era desființarea claselor, deci suprimarea privilegiilor nobilimii. Altfel nu putea fi stoarsă garanția scăpării de o stăpânire perpetuu exercitată de către mănunchiul latifundiarilor puternici cari sfidau legile făcute doar pentru cei de jos. Poporul a dovedit o înțelepciune politică, ce n'a ieșit nici astăzi din actualitate, dimpotrivă... Blandul și săracul Horia era un mare cap politic!

Amintirea lui Vasile Goldiș

A trecut un an dela moartea bărbatului politic celui mai cult din ultima vreme pe care l-au dat Ardealul și Banatul. Gânditor politic, istoric, sociolog, om de condeiu, orator strălucit, Vasile Goldiș era veșnic cu ultima carte-faimă a vitrinii în mână. Un intelectual în adevărata accepțiune a cuvântului. Teoreticianul democrației. Inteligența scriptoare, voință, curaj, în acțiuni deținea forța unei avalanșe căreia nimic nu i se poate împotrivi. Într-o vreme, când valuri tulburi se abat peste lume, când doctrine noi vor să dărâme totul, când democrația e la răspântie grea, amintirea lui Vasile Goldiș este mai necesară decât oricând. Nu știm cari sunt ultimele sale scrisori. Însă întrucât vom fi siguri, că cea expedită la 5 Ianuarie 1934 directorului nostru este într'adevăr ultima mai importantă, vom insera-o în «Societatea de mâine». O scurtă monografie,

privind mai ales însușirile de ziarist, a publicat directorul nostru în primul număr al Bibliotecii ziaristice editate de Sindicatul Presei Române din Ardeal și Banat în 1934.

Soarta scriitorului

N'am fost dintre naivii cari să credem în veniturile de invidiat ale scriitorului român! Nu! România, cu marele procent de analfabeți și cu numărul mic al cititorilor reguțați, iubitori de o bună literatură, nu asigură tirajul care să aibă repercusiuni sigure asupra soartei scriitorului. Într'un ziar se face o cercetare precisă a câștigului unui scriitor agreat de publicul cititor, și se conchide, că abia se poate conta pe suma de 600 lei lunar! Ce fel de salaroh este scriitorului român? El este nevoit să împlinească alte funcțiuni, să aibe slujbe diverse pentru ca să-și asigure existența — pe care nu i-o dă creațiunea literară — oricât de valoroasă ar fi! Nu ne facem iluzii! Deabia când un regim de dreptate pentru mulțimi se va instaura, va veni și zodia bună a scriitorului.

Până atunci bietului cetățean istovit în lupta aspră pentru pâine, nu-i mai arde de lectură; e în robia banului, e pasiv și lipsit de curiozitate. Prietenul scriitorului nu va fi decât bărbatul de stat, care se pune cu tot dinadinsul în slujba luminării maselor și a unei alte organizațiuni sociale.

A treia putere

O interesantă discuție s'a încins în revista socialistă maghiară «Századunk» condusă de profesorul savant Vámbéry Rusztem asupra forței a treia, care și-a făcut loc între capitalism și socialism: forța dominantă în democrația republicană franceză (și al cărei reprezentant în Franța este partidul radical socialist). Această forță nu e o cantitate negliabilă. Acolo unde ea n'a putut fi captată în mișcarea de stânga, și-a făcut loc ca o putere independentă și dictatorială: în Italia fascistă și în Germania hitleristă. La discuție participă condee de mâna întâi. Nu este vorba în mod simplu de «Mitläuferii» caracterizați de Marx, ci de o adevărată putere, care s'a ivit mai ales din disensiunile dintre socialdemocrație și comunism. Vom stăruia asupra rezultatelor acestei debateri de prim ordin.

Independența intelectualului

În condițiunile neomeneste de existență, în incertitudinea zilei de mâine, în regimul atârniților de potentatul zilei, e vai de capul intelectualului sărac însă mândru. Cum își va păstra el fărâma de independență morală la care ar avea dreptul? Nu e chip. Constrâns la echilibristici, eu vremea e derutat și silit să se încadreze în vre-un partid politic. De bine de rău, nu e pricopsală decât prin partidele cu șansa venirii la pu-

Intr'al 12-lea an de existență viguroasă „Societatea de mâine“ își dezvoltă ferm directivele sale de liber examen al problemelor sociale și de culturalizare a mulțimilor.

Citiți, abonați și recomandați în cercul vostru marea tribună independentă și de înalt nivel intelectual: „Societatea de mâine“

tere. Costă uneori mult această atașare, în schimb ea poate compensa cu vârf și indesat. Astfel se politicianizează totul! Se îndoaie șira spinării celei mai recalcitrante dintre voințele intelectuale. Politica absoarbe totul, și bine înțeles corupe totul. E o atârănare atât de grozavă de micul salariu dela stat, dela partid, dela întreprindere, încât 90% e sortită pieirii, dacă și acest minim de salariu ar înceta. Roosevelt da procentajul de 90. La noi poate că el este și mai mare decât în America. Cine poate brava cu independența lui morală, când n'o are pe cea materială (pe care n'o au nici 5% din bunii cetățeni ai României)? Ați înțeles tragedia independenței culturale și morale?

Rânduri mișcătoare

sunt cele din scrisoarea de mai jos pe cari un vechiu, harnic și cinstit administrator de gazetă — d. Gheorghe Nichin — le adresează episcopului bătrân Roman Ciorogariu din Oradea, el însuși ziarist de mari calități. E un scurt fragment din sbuciumata istorie a gazetăriei de deunăzi din Transilvania. Venerabilul vladică dela Oradea a scris un volum — editat de Sindicatul Presei Române din Ardeal și Banat — despre trecutul «Tribunei» și al câtorva reviste românești din Arad, dând la iveală o comoară de informațiuni din domeniul editurii, administrației și vieții foilor noastre. Ca o splendidă inovație servește faptul, că istoria nu s'a mărginit numai la numele mari și glorioase cari iscăleau articolele, ci a intrat în întreg laboratorul de presă scotând la lumină și nepieritoarele merite ale unor oameni mici, adică anonimi, nu prea băgați în seamă, cu toate că energia și stăruința lor de muncă au fost hotărâtoare pentru existența și înflorirea întreprinderilor de presă. Printre aceștia sunt și nume ca Oncu, Vățjan, Nichin. Citind paginile despre el, d. Gh. Nichin a avut următoarele reflecții cari uimesc prin originalitatea moralității lor:

Prea Sfințite Domnule Episcop,

Am citit cu duioșie broșura: «Tribuna și Tribuniștii». Rândurile referitoare la persoana mea m'au emoționat adânc. Mi-am făcut numai datoria și pentru aceasta nu doresc nici o răsplată din partea favorizilor sorții. Vreau să rămân cu modestia din care mi-am făcut un cult. Dacă cineva, credința și dragostea de muncă le-am moștenit dela părinți, caracterul hotărât și dragostea de neam le-am format la ziarul Tribuna. Tot dela acest ziar am moștenit și o bogăție nespuse de prețioasă: «știu să lupt, să sufăr și să înving orice greutate».

Recunoștința Prea Sfinției voastre pentru mine este mai prețioasă decât orice alt dar pământesc, mă întreb chiar adesea, dacă într'adevăr am meritat-o. Voiu căuta însă ca și în restul vieții mele să mă încredințesc de ea. O altă răsplată din partea favorizilor vremii ar fi ca pâinea aruncată cerșetorului. M'aș simți foarte umilit, iar o umilire nu se potrivește cu caracterul unui tribunist. Nu m'aș simți vrednic de galeria Tribunei unde ați fixat numele meu.

După această spovedanie rog binecuvântarea Prea Sfinției voastre și sunt cu devotament fiu credincios

GHEORGHE NICHIN

Timișoara, 11 Nov. 1934.

Deci mai sunt oameni, cari văd, în atari satisfacțiuni morale, cea mai înaltă răsplată a muncii lor îndârjite, prigonite, măcinătoare de energii, idealiste. Atari caractere sunt atât de rare.

Revoluțiile în Grecia

Grecia e una din țările politicianizate până în măduva oaselor. Politica a intrat în armată. Cele două partide mari (Venizelos și Tsaldaris) se sprijinesc pe generali și trupele lor. Poporul e neutru, pus între ciocan și nicovală, maltratată de coteriile militare. Se anunța o revoluție de proporții extraordinare: marele cretan dispunea de toată flota de război. Intr'o jumătate de zi s'a prăbușit această revoluție de operetă, provocată doar din meschine interese politicianiste. Toți vânează dictatura. Se ceartă și înjură ca la ușa cortului. Iși fac mendrele pe spinarea marelui anonim care este poporul răbdător. Și până când diversiunile celor mari? Când se va termina guvernarea de operetă și se va ține seamă de însuși poporul?

Diversiunile politicianiste

Sunt în floare și la noi. Partide și facțiuni întrețin o atmosferă falșă, pentru ca poporul să fie legat la ochi. Clasa conducătoare dă spectacole, politicianii se ciocnesc la cuțite, se înjură, se blamează, se agită pentru interese, cari nu sunt ale marilor mulțimi, ci ale micilor grupări cari vor puterea pentru *meneur*-ii electorali — nu pentru spiritele cele mai înzestrate, mai competente și mai cinstite. Spuma asta dela suprafață iscodește diversiuni fără sfârșit, nu cumva «marele anonim» să se trezească și să-i demaște. Toleranța poporului va lua odată sfârșit? Nu e astfel de mirare, că mari probleme economice și culturale nu-și mai găsesc soluțiile așteptate.

REDACTIA

Cărți și mărtișoare

Există o asemănare evidentă între cărți și mărtișoare. Deaceia, voi vorbi și despre unele și despre altele.

Cartea cuprinde între paginile ei o durere, un vis, o dragoste — a mea sau a ta — care evocă toate durerile, toate visurile, toate dragostile de oțicând și de pretutindeni. O carte ne mângâie tristețea și ne umple viața cu iluzii. Femeia crede, deopotrivă, în plânsul strivit între pagini de carte, ca și în fericirea magică ascunsă într'o mărgea ieftină. Unde e adevărul? Adevărul e în tragica noastră zbatere, în palmele întinse după mărul bucuriilor de dincolo de realitate.

În București, în luna asta, cărțile te chiamă cu reclame mari și colorate, ca mărtișoarele de pe Lipsani. Dintre toate, una te atrage îndeosebi: «București» de Mircea Damian. Cartea asta e frumoasă și proaspătă, poate unde a venit în vitrine odată cu tămăioa-

rele și cocorii. Se vorbește acolo despre străzi, despre femei, despre foame, despre grădini și despre dragoste. Cartea lui Mircea Damian îți umple sufletul de mirezme, te invadează ca parfumul trandafirilor din Cișmigiu sau ca mirosul cald al gogoșilor din Târgul Moșilor. Te simți mai tânăr, citind-o de parc'ai avea la butonieră inima amantei făcută mărtișor, inimă de faianță, cumpărată de iubită — pentru tine — cu cinci parale, dar care cuprinde primăverile, toate, căzute din stele pe străzi. Cartea lui Mircea Damian e frumoasă ca bobițele de rouă ivite pe genele unei cocote disperate, e frumoasă ca dragostea buleasă pe maidane și veselă ca foamea sau sinuciderea.

Editura «Adevărul» a scos ediția 2-a a romanului «Mite» de criticul E. Lovinescu. Despre romanul ăsta minunat am vorbit altădată, într'un foileton, în ziaul *Adevărul* politic. În «Mite» e analizată magistral psihologia erotică a lui Eminescu, așa cum n'a făcut-o nimeni până acum. Interesant este, însă, că E. Lovinescu a modelat, cu mâini de artist și viziune de geniu, figura autentică — și deci definitivă — a poetului. G. Călinescu vedea în Eminescu un țăran cu păr răsflocat pe piept, voinic și senzual, care rostogolea țăranțele prin fân sau, la oraș servantele prin bucătării, posedându-le energie și rapid, ca un cutitar. Dimpotrivă, dr. Vlad găsisse în Eminescu un invertit sexual inclinat spre incest. În romanul «Mite» se restabilește adevărul și, deaceia, e o carte pe care o iubim, așa cum iubim floarea din zuluful primăverii, cum iubim iluzia din mărtișorul aninat de mâinile amantei. Cum iubim frumosul și adevărul.

Coca Farago, singura noastră poetă tânără și de talent teluric, pe lângă romanul «Sunt fata lui Ion Gheorghe Antim» — despre care am vorbit altădată, și-a adunat o serie de poeme și proză în volum. Când îl vom avea, ne vom ocupa mai pe larg de el. Acum, însă, remarcăm că dintre tinerii poeți ce-și dau cu coatele și se calcă pe bătătură la porțile cașcavalului gloriei literare, singură Coca Farago se menține într'o izolare totală. Fundațiile Regale au acordat premii (și foarte bine au făcut) tutulor gușăților și mângâlicilor de versuri. Coca Farago, poetă autentică, nu merită un asemenea premiu? Și, vă asigur, că numai câțiva dintre mângâlicii premiați și publicați vor rezista vremii. Coca Farago, poetă adevărată, din creștet până'n tălpi, va trăi dincolo de cotețele literare, așa cum trăiesc florile de câmp, pentru bucuria vastă a sufletelor neasinate de gașca revistelor.

Poeții Vlaicu Bârna și Ion Th. Ilea lucrează la câte un volum de poezii. Primul și-a botezat fructul insomniilor: «Cabane albe», al doilea poet, proletar, își adună vagabondările în sugestivul volum «Gloata».

Primăvara se prelinge din pletele soarelui, peste tot. Acum, singurătatea e apăsătoare, insuportabilă. Ca să te simți vesel, ai nevoie de o carte, de un mărtișor sau de o dragoste. Mai ales de o dragoste. Dragostea cuprinde toate cărțile și toate mărtișoarele de pe stradă.

BOGDAN AMARU

Nu dăunați interesele de existență ale „Societății de mâine“ prin întârzierea achitării abonamentului; vrem să avem abonați numai oameni de conștiință cari plătesc cu anticipație costul abonamentului. Remiteți sumele prin CEC no 1218.